

**Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta**

Katedra systematické teologie

Obor Křesťanská výchova

Bc. Helena Tvarůžková, DiS.

**Duch svatý v životě církve
ve vybraných dokumentech magisteria**
Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Martin Štěpán Filip, Th.D.

2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

*Děkuji PhDr. Martinu Štěpánu Filipovi, Th.D., za odborné vedení práce,
cenné podněty a povzbuzení. Děkuji také rodině a přátelům za poskytnutí
podpory.*

Obsah

ÚVOD.....	6
I. KAPITOLA - Úvod do problematiky učení o Duchu svatém	9
I. 1. Jména Ducha svatého.....	9
I. 2. Duch svatý jako jedna z Osob Trojice	10
I. 2. 1. Imanentní a ekonomická Trojice	10
I. 2. 2. Božství a osobovost Ducha svatého.....	11
I. 2. 3. Tajemství vnitrobožských vztahů	13
I. 3. Poslání Ducha svatého.....	14
I. 3. 1. Poslání božské Osoby.....	15
I. 3. 2. Společné poslání Syna a Ducha.....	15
I. 3. 3. Viditelné a neviditelné poslání Ducha svatého	16
I. 4. Působení Ducha svatého v církvi.....	18
II. KAPITOLA - Církev	20
II. 1. Původ, založení a poslání církve	20
II. 2. Tajemství církve	21
II. 3. Čtyři znaky církve podle vyznání víry	23
III. KAPITOLA - Magisterium a jeho dokumenty	27
III. 1. Vývoj sebepojetí magisteria v dějinách církve	27
III. 2. Magisterium podle dokumentů Druhého vatikánského koncilu a Doktrinální poznámky Kongregace pro nauku víry	29
III. 3. Typ magisteriálního dokumentu jako směrnice pro jeho výklad	31
III. 4. Seznámení s vybranými dokumenty magisteria.....	33
III. 4. 1. Věřoučná konstituce o církvi <i>Lumen gentium</i>	33
III. 4. 2. Encyklika Jana Pavla II. <i>Dominum et vivificantem</i>	36
IV. KAPITOLA - Duch svatý ve věroučné konstituci <i>Lumen gentium</i>	38
IV. 1. Církev jako mysterium a Boží lid	38

IV. 2. Hierarchické zřízení jako nástroj Ducha svatého.....	41
IV. 3. Jednotlivé skupiny členů církve a všeobecné povolání ke svatosti	43
IV. 4. Eschatologie putující církve a její vztah k církvi nebeské a Matce Boží	45
V. KAPITOLA - Duch svatý v Encyklice <i>Dominum et vivificantem</i>	46
V. 1. Duch Otce a Syna daný církvi	46
V. 2. Duch, který usvědčuje svět ze hříchu	52
V. 3. Duch, který dává život.....	56
VI. KAPITOLA - Souhrnný pohled – Duch svatý v životě církve podle vybraných dokumentů	61
VI. 1. Kdo je Duch svatý	61
VI. 2. Jak Duch svatý působí v životě církve.....	62
ZÁVĚR.....	70
Seznam pramenů	74
Seznam literatury.....	75
Seznam zkratek.....	78

ÚVOD

Tato diplomová práce se chce věnovat Duchu svatému, třetí božské Osobě a tomu, jak tento Duch působí v životě církve i v životě jednotlivého člověka.

Podstata lidského života spočívá v navázání vztahu s Bohem, v otevření našeho nitra nové skutečnosti života, kterou vytváří Bůh, který k nám přichází. Mnohdy si ani neuvědomujeme, že je to právě Duch svatý, kdo nás provází v každém okamžiku našeho „příběhu s Bohem“. Je to on, kdo stojí skrytý za naším dobrým rozhodnutím, je také tím, kdo je přítomen spolu s Otcem a Synem v naší radosti, ale i tím, kdo nás podporuje a pozvedá v našem trápení.

Tajemství Ducha svatého je tajemství skrytého Boha, který je láskou ustupující do pozadí, aby dala prostor druhému, a to Synu a Otci. Vybízí nás: „Až uslyšíte dnes jeho (Kristův) hlas, nezatvrzujte svoje srdce“ (Žid 3,7). Díky identitě Ducha a jeho poslání tak poznáváme, „jaký je vnitřní život samotného Boha a jak je člověk povolán k účasti v tomto životě.“¹

Když se zabýváme Osobou Ducha, odhalují se nám, jakoby mimoděk, vnitřní souvislosti jednotlivých oblastí naší víry, potažmo souvislosti teologických otázek. Duch svatý je tak zdrojem nejen jednoty mezilidské, ale i jednoty teologie.

Rozhodla jsem se psát o Duchu svatém, protože jsem cítila, že je to on, kdo mi otvírá přístup k Bohu. Oslovila mě skutečnost poslání Ducha. Skutečnost, že toho, který je láska a dobro našich životů, Otec posílá, tedy nám dává, daruje, umožní mu, aby tu byl pro nás. Měla jsem proto v úmyslu psát svou práci o poslání Ducha svatého. Vedoucí mé diplomové práce mi ale doporučil věnovat se jednodušší části této otázky, a to působení Ducha v Církvi a životě člověka. V průběhu psaní jsem byla za tuto radu ráda. Ještě více jsem

¹ J. A. Kloczowski, Pán, dárce života [1], *Salve : revue pro teologii a duchovní život a kulturu*, roč. 8, č. 3, s. 20.

byla potěšena, když jsem si uvědomila, jak úzká je spojitost obou těchto témat. Poslání Ducha spolu s posláním Syna stojí totiž ve středu mezi teologií² a ekonomii spásy. Působení Ducha v církvi je uskutečnění jeho poslání. A přes poslání Ducha a Syna „dohlédneme“ až do tajemství imanentní Trojice a vycházení Osob v Bohu.

Za prameny své práce jsem si zvolila dva dokumenty magisteria: věroučnou konstituci o církvi, *Lumen gentium* a encykliku Jana Pavla II. *Dominum et vivificantem*. Oba tyto dokumenty se zabývají problematikou, která je ve středu zájmu této práce. Encyklika Jana Pavla II. je pak výjimečná nejen velikostí svého rozsahu, jaký je, při tomto typu dokumentu, otázce Ducha věnován, ale také kvalitou svého teologického zpracování, která se snoubí s přístupností pro běžného čtenáře. Věřoučná konstituce o církvi pak reprezentuje dokumenty Druhého vatikánského koncilu. Oba vybrané magisteriální dokumenty jsou vzájemně propojeny, neboť encyklika čerpá z učení koncilu a chce být odpovědí na požadavek papeže Pavla VI., který při své generální audienci v červnu 1973 řekl: „Po kristologii musí následovat nové studium a nový kult Ducha svatého. To je nepostradatelný doplněk koncilního učení.“³ Třetím pramenem diplomové práce, který je však významem na prvním místě, bude Písmo svaté.

Metodou, kterou v této práci použijeme, je analýza vybraných dokumentů magisteria a závěrečná syntéza získaných informací. Celá práce má mít metodický základ v hermeneutice mystéria - budeme promýšlet vzájemné vztahy mezi obsahem jednotlivých pramenů, Písma svatého, magisteria a apoštolskou tradicí, kterou mimo jiné můžeme nacházet na základě církevních tradic.

Cílem práce je poznat, jak a v jakých oblastech církve Duch svatý působí, a co jeho působení znamená pro náš život.

² Teologie ve smyslu vědy o Bohu, jaký je sám v sobě.

³ Jan Pavel II. *Dominum et vivificantem*, 2.

První tři kapitoly diplomové práce jsou věnovány uvedení do problematiky. V první kapitole nazvané *Úvod do problematiky učení o Duchu svatém* (I.) se budeme zabývat Duchem svatým, který je poslán od Otce skrze Syna, jako Osoba nejsvětější Trojice, a který jedná v církvi. Ve druhé kapitole nazvané *Církev* (II.) si přiblížíme základní vlastnosti církve, do které Duch přichází a ve kterou nás uvádí, abychom pochopili identitu církve a její význam pro nás. Třetí kapitola nese název *Magisterium a jeho dokumenty* (III.) a má nám přiblížit autoritu stojící za našimi vybranými prameny.

Druhá část diplomové práce je věnována analýze vybraných pramenů a syntéze získaných údajů. Kapitoly se nazývají: *Duch svatý ve věroučné konstituci Lumen gentium* (IV.), *Duch svatý v Encyklice Dominum et vivificantem* (V.) a *Souhrnný pohled – Duch svatý v životě církve podle vybraných dokumentů*.

I. KAPITOLA

Úvod do problematiky učení o Duchu svatém

V první kapitole se budeme zabývat Osobou Ducha svatého, jeho identitou, posláním a působením v církvi.

I. 1. Jména Ducha svatého

Vlastním jménem třetí Božské osoby je „Duch svatý“⁴. Toto jméno přijala církev od Pána Ježíše Krista a v tomto jménu, spolu se jménem Otce a Syna, křtí.⁵

Duch svatý je nazýván i dalšími jmény. „Paraklétem“ ho nazývá Ježíš, když ohlašuje příchod Ducha po svém odchodu k Otci. Toto jméno je překládáno jako „utěšitel“ nebo „přímluvce“ a znamená doslova „ten, který je přivolán“.⁶ Při stejné řeči Ježíš nazývá Ducha svatého „Duchem pravdy“ (Jan 16,13), když mluví o budoucím úkolu Ducha v církvi.

V listech svatého Pavla je nazván: Duch zaslíbení,⁷ duch adoptivního synovství,⁸ „Kristův Duch“ (Řím 8,9), Duch Páně (2 Kor 3,17), „Duch Boží“ (Řím 8,9.14; 15,19; 1 Kor 6,11; 7,40) a v Prvním listu svatého apoštola Petra „Duch slávy“ (1 Petr 4,14).

⁴ „Jinak slova *duch* a *svatý* jsou božské přívlastky společné třem božským osobám. Ale spojením obou výrazů označuje Písmo, liturgie a teologická mluva nevýslovnou osobu Ducha svatého.“ *Katechismus katolické církve*, 691.

⁵ Srov. Mt 28,19.

⁶ Srov. *Katechismus katolické církve*, 692.

⁷ Srov. Gal 3,14; Ef 1,13.

⁸ Srov. Řím 8,15; Gal 4,6.

I. 2. Duch svatý jako jedna z Osob Trojice

Církev od počátku vyznávala svou víru v Boha jako v Trojici.⁹ Dělo se tak především skrze křest a křestní vyznání víry¹⁰ a posléze skrze učení starověkých ekumenických koncilů, nicejského a konstantinopolského, které tuto víru nově vyjádřily a tak zaštitily proti bludným naukám.

I. 2. 1. Imanentní a ekonomická Trojice

Tajemství Nejsvětější Trojice je tajemství Boha, jaký je sám v sobě.¹¹ Tuto Boží podstatu odhalujeme prostřednictvím zjevení.

Bůh se lidem zjevoval během celých dějin. Vyvolil si národ, kterému se dal poznat jako osobní Bůh, jež má zájem o svůj lid. Vyvolenému národu dal svá přikázání a připravoval jej svými činy na příchod spásy ve svém Synu. Když se naplnil čas, zjevil se Bůh ve svém Synu, Ježíši Kristu. Ten se nám přiblížil tak, že se stal člověkem. Vzal na sebe náš hřích, položil za nás svůj život a jako vítěz nad smrtí vstal z mrtvých. Skrze svého Syna a jeho vykoupení pak dal Bůh lidem Ducha svatého, aby je opět posvětil a spojil se sebou.

Tak se Bůh jako Trojice zjevil v Kristu. Trojice božích Osob, která se projevila ve světě skrze zjevení a spásu, je nazývána ekonomická Trojice.¹² Boha, jaký je sám v sobě, nazýváme potom Trojicí imanentní.

Významný teolog 20. století K. Rahner pronesl v této souvislosti své slavné tvrzení, tzv. „Grundaxiom“, ve kterém řekl: „Ekonomická Trojice je

⁹ „Věra všech křesťanů má svůj základ v Trojici“ sv. Cesarius z Arles, *Expositio symboli*. Cit. podle: *Katechismus katolické církve*, 232.

¹⁰ Srov. tamtéž, 249.

¹¹ Srov. *Katechismus katolické církve*, 234.

¹² Pojem „ekonomie“ je z řeč. a značí „správu“, „pravidlo“ a odvozeninu ze slova „spása“. Srov. P. Petrosillo, *Křesťanství od A do Z*, s. 48.

Trojice imanentní a naopak¹³. Tato teze se stala zdrojem mnohých diskuzí. Má především poukázat na to, že Bůh se zjevuje takový, jaký skutečně je sám v sobě, netváří se jinak navenek, ale je sebou ve všech projevech zjevení v dějinách spásy. Není však možné, abychom ho zde na zemi plně poznali, je třeba tedy doplnit, že „jestliže ekonomická Trojice splývá v jedno s Trojicí imanentní, nikterak z toho neplyne, že by poznání prvé splývalo v jedno s poznáním druhým“¹⁴. Znamená to, že poznávání Boha ve stvoření a ve zjevení je pravdivá cesta k poznávání Boha takového, jaký je. Také lze říct, že imanentní Trojice se projevuje v Trojici ekonomické, avšak poznání ekonomické Trojice nás odkazuje na Trojici imanentní, abychom ji poznali ještě více takovou, jaká je sama v sobě.¹⁵

Na základě tohoto uvědomění vidíme, že také třetí osobu Trojice, Ducha svatého, můžeme poznat jen částečně, nakolik se nám dává poznat a na kolik jsme toho schopni. Ovšem i tady platí, že se Duch svatý zjevuje skutečně takový, jaký je a můžeme tedy nahlédnout do tajemství Boha. Je to právě zjevení Boží skrze Syna a Ducha svatého, které nám dává Boha poznat takového, jaký je – jako Trojici osob sjednocených v lásce.¹⁶

I. 2. 2. Božství a osobovost Ducha svatého

Osobní identita Ducha svatého

To, že Duch svatý je Osobou, nebylo v dějinách spásy vždy zřejmé. Starý zákon znal tajemnou Boží sílu – Boží dech, *ruach*, kterou Hospodin vybavoval lidi, skrze něž působil v dějinách Izraele.¹⁷ *Ruach Jahve* znamenal

¹³ K. Rahner, *Der dreifaltige Gott*, s. 328-329. Cit. podle: C. V. Pospíšil, *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 94.

¹⁴ J. –H. Nicolas, *Syntéza dogmatické teologie I Bůh v Trojici*, s. 69.

¹⁵ Tamtéž.

¹⁶ „Neexistuje jiný přístup k trojičnímu tajemství mimo jeho zjevení v Ježíši Kristu a v Duchu svatém.“ H. U. von Balthasar, *Theologik II. Wahrheit Gottes*, III. a. 1, s. 117. Cit. podle: C. V. Pospíšil, *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 105.

¹⁷ Jednalo o prostředníky mezi Bohem a vyvoleným národem - o patriarchy, proroky, kněze, soudce, krále a také o slíbeného Mesiáše, který měl nést plnost tohoto Ducha. Srov. C. V. Pospíšil, *Dar Otce i Syna*, s. 23.

uragán, bouří a sílu, jíž není možné vzdorovat.¹⁸ *Duch Hospodinův* byl pro Izraelity výrazem Hospodinovy moci nad stvořením a znakem jeho přítomnosti a působení.¹⁹

Jako osoba byl Duch svatý zjeven až prostřednictvím Krista, na němž se Duch projevil a který svými výroky²⁰ apoštoly do tajemství třetí božské Osoby uvedl. Skrze Kristovo vykoupení byl Duch svatý darován Apoštolům. Osobní zkušenost s Duchem ve spojitosti s Mistrovými výroky pak v apoštolech dozrála ve vědomí osobní²¹ a božské identity²² tohoto božího Ducha.²³

Božská přirozenost

Skutečnost, kterou zahrnuje pojem *božství*, není a nemůže být člověku plně pochopitelná. Přesto svatý Pavel říká, že můžeme z pohledu na stvoření vytušit stvořitele s jeho božstvím²⁴ - tedy i Boží neviditelnou dokonalost. Božství nese nejvyšší míru bytí, existence, jednoty, pravdy, dobroty a krásy. Tyto pojmy známe i z naší lidské skutečnosti, v Bohu jsou však obsaženy nejvyšším způsobem. V Božím nitru tyto dokonalosti splývají v jedinečnou nevyslovitelnou skutečnost, která je tajemstvím Boží existence a o které mluvíme jako o *božské přirozenosti*.²⁵

Božská přirozenost subsistuje²⁶ ve třech Osobách, v Otci, Synu a Duchu, které jsou soupodstatné, to znamená nesou jedinou božskou podstatu

¹⁸ Srov. C. V. Pospíšil, *Dar Otce i Syna*, s. 15.

¹⁹ Srov. C. V. Pospíšil, *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 174.

²⁰ Srov. Mk 3,28-29; 13,11; Mt 12,28; Lk 11,13; 24,49; Jan 14,26; 15,26; 16,18.13; Přičemž „Janovo evangelium musíme hodnotit spíše jako projev víry prvotní komunity v období kolem konce prvního století, nikoli jako bezprostřední Mistrovo učení o třetí osobě Trojice.“ C. V. Pospíšil, *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 198.

²¹ Srov. např. 1 Kor 2,10-16; Gal 4,6; Řím 8,15.

²² Výroky o Božím Duchu jako o Duchu Kristově svědčí o božském a osobním statutu tohoto Ducha (srov. Řím 8,9-11; Gal 4,6; Flp 1,19; 2 Sol 2,8). Srov. C. V. Pospíšil, *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 207; Srov. také 1 Kor 2,10-11; 2 Kor 3,16-17.

²³ Církevní učení o tajemství Nejsvětější Trojice se přednostně opírá o text velkého misijního příkazu: Mt 28,19; další novozákonní trinitární texty se nachází v listech apoštola Pavla: Gal 4,6; 1 Kor 12,4-6; 2 Kor 13,13; 2 Sol 2,13-14. Srov. C. V. Pospíšil, *Jako v nebi, tak i na zemi*, s. 212-214.

²⁴ Srov. Řím 1,20.

²⁵ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 14-15.

²⁶ Z lat. značí: „uskutečňuje se“.

a jsou tak jediným božským bytím. Tato přirozenost se však mezi Otce, Syna a Ducha svatého nedělí, ale každá z osob jednotlivě ji vlastní celou.²⁷

I. 2. 3. Tajemství vnitrobožských vztahů

Nejsvětější Trojice je spojena v jednom jediném božském bytí. Jednota, která panuje uvnitř Trojice, však nestírá svébytnost jednotlivých božích Osob. Božské Osoby se od sebe vzájemně liší a to díky tzv. *relativnímu protikladu*²⁸ jejich vzájemných vztahů. Otcovství, synovství a vydechování jsou tři svébytné vztahy v Bohu.²⁹

Neoddělitelnost a jednota, která panuje uprostřed Trojice tak i na základě jejich vztahů opět vyniká. Je vyjadřována pojmem *perichoreze*, který značí neoddělitelnost božských Osob na základě vztahu, kdy „každá Osoba je ve dvou dalších Osobách a tyto zase v ní.“³⁰

Vycházení v Bohu

V Bohu je určitý řád: Otec od věčnosti plodí Syna a spolu s ním vydechuje Ducha svatého.³¹ Otec dává Synovi celé své božství, které mu náleží, a nic si pro sebe neponechává a Syn svému Otci vše vrací, aniž by si cokoli ponechal. Jejich vzájemná láska nese plod, který od věčnosti vnáší do nitra božského bytí třetí Osobu, Ducha svatého.³² Duch svatý je vydechován

²⁷ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 15-16.

²⁸ „Rozlišujeme čtyři druhy protikladu. [...] Jediným protikladem, který nutně nepředpokládá podřízenost jednoho ze dvou proti sobě stojících termínů, je právě relativní protiklad.“ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 17-18.

²⁹ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 16.

³⁰ Srov. J.-H. Nicolas, *Syntéza dogmatické teologie I Bůh v Trojici*, s. 65; Toto tvrzení je opřeno o Písmo svaté (Otec je v Synu a Syn je v Otci): Jan 14,8-11.

³¹ Srov. A.-M. Ponnou-Delaffon. K teologii Ducha svatého. *Salve : revue pro teologii a duchovní život a kulturu*, roč. 16, č. 3-4, s. 90.

³² Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 17-18.

Otcem i Synem a je jakoby „přemírou (jejich) lásky“³³, která není výplní nedostatku lásky Otce nebo Syna, ale jejím nadbytkem a důsledkem.

Toto vydechování Ducha Otcem i Synem (*Filioque*)³⁴ se děje ve zplození Syna a skrze ně. Syn je tak prostředníkem vztahu Ducha k Otci. Tento vnitrobožský princip se později projeví i v poslání božských Osob v ekonomii spásy, kdy Kristus je ten, skrze koho dává Otec Ducha lidstvu.³⁵

„Třetí Osoba vychází tedy na způsob vydechování a lásky, nikoli na způsob podobnosti a plození.“³⁶ Můžeme ji tedy nazývat Duchem či Vydechováním a Láskou. „A všechna láska této třetí osoby stoupá zpět k jejímu principu, z něhož vzešla, aby se zde spojila s oběma osobami Otce a Syna a dala se jim.“³⁷ Je tedy také Darem.

1. 3. Poslání Ducha svatého

Tři božské Osoby působí ve stvoření vždy společně, jako trojjediný Bůh. V dějinách spásy se však zjevují rozlišeně - každá z Osob má svou roli v dějinách spásy a v posvěcení člověka.³⁸ Otec, Stvořitel světa a člověka posílá Syna a Ducha svatého a tak uskutečňuje svůj dobrotivý plán stvoření, vykoupení a posvěcení.³⁹

³³ H. U. von Balthasar, *L'Esprit de vérité*. Bruxelles, Culture et Vérité 1996, s. 150. Cit. podle: A.–M. Ponnou-Delaffon. K teologii Ducha svatého. *Salve : revue pro teologii a duchovní život a kulturu*, roč. 16, č. 3-4, s. 89.

³⁴ Otázku *Filioque* v historickém kontextu srov. např. C. V. Pospíšil, *Dar Otce i Syna*, s. 89-95.

³⁵ Srov. A.–M. Ponnou-Delaffon. K teologii Ducha svatého. *Salve : revue pro teologii a duchovní život a kulturu*, roč. 16, č. 3-4, s. 94.

³⁶ Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 26.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ Srov. J. – H. Nicolas, *Syntéza dogmatické teologie I Bůh v Trojici*, s. 196.

³⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*, 235.

1. 3. 1. Poslání božské Osoby

V souvislosti se zjevením Syna a Ducha svatého mluvíme o jejich poslání Otcem. Poslání božských Osob je úzce závislé na věčných vycházeních, a tedy na tajemství imanentní Trojice.⁴⁰ Duch svatý vychází, podobně jako Syn, od Otce ve věčnosti a přichází k lidem zcela novým způsobem.⁴¹

Když hovoříme o poslání božských Osob, musíme si uvědomit, že v jejich případě pojem poslání nezahrnuje podřízenost či pasivitu vůči Otci a neznamena ani aspekt oddělení od dalších dvou Osob. Poslaná Osoba je dokonalá, proto je vyloučena jakákoli její změna. Bůh vstupuje do nového vztahu k tvorům nikoli na základě změny, která by nastala v něm, ale na základě změny, která nastala ve tvorech.⁴²

A o jakou změnu se jedná? Jde o to, že člověk se otevře Bohu a ten promění jeho nitro. Aby k této změně mohlo dojít, Bůh sám „přistupuje“ k člověku a svou milostí se mu daruje jako předmět poznání a lásky. Je to právě láska, která se pro člověka stává zkušenostním poznáním Boha a vede k připodobnění člověka Bohu.⁴³

1. 3. 2. Společné poslání Syna a Ducha

Poslání Syna a Ducha je vzájemně propojené. Encyklika *Dominum et vivificantem* mluví o „důvěrném poutu“, které je mezi těmito Osobami v ekonomii spásy.⁴⁴ Tak, jako v imanentní Trojici je Duch svatý vydechován Otcem a Synem při Synově zplození, tak také v čase je tento věčný řád zachován při viditelných posláních božských Osob. Nejprve je zjeven Syn a

⁴⁰ Srov. J. – H. Nicolas, *Syntéza dogmatické teologie I Bůh v Trojici*, s. 198.

⁴¹ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 51.

⁴² Srov. J. – H. Nicolas, *Syntéza dogmatické teologie I Bůh v Trojici*, s. 197-198.

⁴³ Srov. tamtéž, s. 200, 210.

⁴⁴ Jan Pavel II., *Dominum et vivificantem*, 7.

skrze něj přichází Duch. V této úvaze se můžeme přenést i na osobu člověka, neboť stvořený duch je připodobněn Slovu darem poznání, z něhož vychází láska, a Duchu darem lásky. Tak i v lidské osobě je věčný řád, kdy Syn je prostředníkem všech milostí, zachován.⁴⁵

1. 3. 3. Viditelné a neviditelné posláání Ducha svatého

Duch svatý je tajemná božská Osoba, která v celých dějinách lidstva působí především skrytě. Netouží po tom, aby se člověk zabýval jím, ale celou svou bytostí odkazuje na Otcovu lásku uskutečněnou v darování Syna. Také jeho jméno značí to, že „nemá nic svého“, pouze to, co spojuje celou Trojici.⁴⁶ Je mu vlastní být skrytý.

Posláním Ducha svatého je „sestoupit do našich srdcí a otevřít je, abychom chápali od věčnosti pojatý spásný Boží záměr“⁴⁷ a „aby v nás bylo úspěšně vykonáno viditelné dílo našeho vykoupení.“⁴⁸ Jen proto zůstává skrytý, aby mohl zřetelněji ukázat na spásu, kterou pro nás Otec od věčnosti připravil a kterou nám Syn v čase zasloužil.⁴⁹

Viditelné posláání Ducha svatého

Duch svatý se viditelně projevil zahalen do tajemných znamení již v dobách Starého zákona, poté v Ježíšově životě, když na Ježíše sestoupil v podobě holubice při křtu a v podobě oblaku při proměnění na hoře. Skrze vdechnutí jej předává Ježíš apoštolům k služebné moci udílení svátostí. V plnosti se pak viditelným způsobem projevil o letnicích, kdy se projevil znamením větru a ohně a sestoupil na apoštoly skrytý v ohnivých jazycích.

⁴⁵ Srov. J. – H. Nicolas, *Syntéza dogmatické teologie I Bůh v Trojici*, s. 219-220.

⁴⁶ Srov. A.–M. Ponnou-Delaffon. K teologii Ducha svatého, *Salve : revue pro teologii a duchovní život a kulturu*, roč. 16, č. 3-4, s. 85-86.

⁴⁷ Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 30.

⁴⁸ Tamtéž, s. 35.

⁴⁹ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 35.

Viditelná posláni Ducha jsou určena církvi.⁵⁰ I dnes se Duch svatý projevuje v církvi novým způsobem, každá doba zná jeho působení.⁵¹ Církev jako viditelné Tělo Kristovo se, *pokřtěná* ohněm Ducha, stává svými projevy svatosti viditelným znamením Ducha.⁵²

Neviditelné posláni Ducha svatého a přebývání Trojice v duši člověka

Neviditelné posláni Slova a Ducha se odehrávají během celých dějin církve. Jejich úkolem je vždy stále znovu rozněcovat oheň, který zažehlo v srdci církve vtělení a letnice. Duch svatý působí v církvi díky posvěcující milosti. Díky posvěcující milosti do církve stále přicházejí božské osoby a obnovují ji.⁵³

Tajemné přebývání Ducha svatého spolu s celou boží Trojicí se odehrává rovněž v srdci konkrétního člověka. Děje se tak díky posvěcující milosti, která, ač je dar celé Trojice, je Duchu svatému jako Daru především připisována.⁵⁴

Přítomnost božských osob v duši člověka není pouze pasivní přítomností, ale je aktivitou, která přináší člověku stále nové podoby milosti. Ostatní milosti zdarma dané slouží církvi a člověku nejrůznějším způsobem, ale samy nejsou dostatečnou milostí pro přítomnost božské Osoby v lidské duši, tou je pouze milost posvěcující, ke které v posledním důsledku všechny vedou.⁵⁵

⁵⁰ Srov. B. T. Mohelník, Od teologie k ekonomii. Posláni Božských Osob podle *Sumy teologie* sv. Tomáše Akvinského, *Salve*, roč. 16, č. 3-4, s. 111.

⁵¹ Srov. J. – H. Nicolas, *Syntéza dogmatické teologie I Bůh v Trojici*, s. 220.

⁵² Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 57-58.

⁵³ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 60-62.

⁵⁴ Srov. B. T. Mohelník, Od teologie k ekonomii. Posláni Božských Osob podle *Sumy teologie* sv. Tomáše Akvinského, *Salve*, roč. 16, č. 3-4, 115.

⁵⁵ Srov. B. T. Mohelník, Od teologie k ekonomii. Posláni Božských Osob podle *Sumy teologie* sv. Tomáše Akvinského, *Salve*, roč. 16, č. 3-4, 116.

I. 4. Působení Ducha svatého v církvi

Nyní chceme nahlédnout do rozmanitosti působení Ducha svatého v církvi. Tato podkapitola koresponduje se zaměřením celé naší diplomové práce.

Na tomto místě je dobré si připomenout, že posláním Božího Ducha v církvi je: Otevřít naše srdce, abychom chápali a přijali viditelné dílo spásy uskutečněné Kristem⁵⁶ a k tomuto cíli směřuje i celé rozmanité působení Ducha.

Působení Ducha spočívá především v darech milosti, skrze které člověka přivádí k obrácení, připravuje jeho duši na příchod Trojice a uvádí Trojici do lidského nitra. Člověka dále provází, aby v milosti posvěcující setrval.

Toto vnitřní působení skrze milost se uskutečňuje prostřednictvím svátostí církve. Neboť „dané konkrétní osobě byl Duch svatý poslán jen jako důsledek jeho poslání Církvi“⁵⁷ a „Ducha svatého nemůže nikdo přijmout jinak než v Církvi a skrze Církev prostřednictvím oněch vnějších projevů Ducha, které nazýváme svátostmi.“⁵⁸ Tak při udílení svátostí jsou jejich viditelná znamení znakem neviditelné milosti posvěcující, i specifické svátostné milosti.⁵⁹ Svátost, která je zvláštním způsobem připisována Duchu svatému, jehož silou je křesťan obdařen, je birmování.⁶⁰

Duch je zvláštním způsobem přítomen v poslání nástupců apoštolů. Jejich prostřednictvím připomíná Kristova slova, učí církve a zpřítomňuje jeho tajemství především v eucharistii.⁶¹

Duch svatý je učitelem modlitby, je ten, kdo se v nás modlí a za nás se přimlouvá.⁶²

⁵⁶ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 28.

⁵⁷ J.– H. Nicolas, *Syntéza dogmatické teologie I Bůh v Trojici*, s. 222.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*, 737

⁶⁰ Srov. tamtéž, 1285.

⁶¹ Srov. tamtéž, 737.

⁶² Srov. Řím 8,26; *Katechismus katolické církve*, 741.

Duch je dárce charismat. Jedná se o milosti charismatické, které na rozdíl od milosti posvěcující nejsou nutné ke spáse. Do oblasti charismat patří také životní stavy, povolání k manželství, zasvěcenému životu či kněžství. Tyto milosti mají organizovat pozemskou existenci církve a mají sloužit k tomu, abychom byli užiteční druhým. Samy o sobě nás neposvěcují, jsou to milosti ke službě. Některé z nich jsou však zaštitěny svátostí.

Zde patří apoštolská moc učitelského úřadu a apoštolská moc kněžského úřadu, jde o charismata ustanovená Kristem. Vedle charismat ustanovených Kristem stojí ty, které Duch svatý svobodně dává vedle milostí nutných ke spáse. Ježíš sám ohlašuje „znamení“, která budou průvodními jevy církve.⁶³ Svatý Pavel v *listě Korint'ánům*⁶⁴ mnohá tato znamení vyjmenovává a poukazuje na jejich rozdílnou hodnotu. Nejvýše stojí láska.⁶⁵

Církev tradičně hovoří o sedmi darech Ducha svatého. Vychází z textu proroka Izaiáše,⁶⁶ který hovoří o budoucím Mesiáši jako o tom, na kom „spočine Duch Hospodinův: duch moudrosti, rozumu, rady a síly, poznání a bázně Hospodinovy.“ Tyto dary jsou propojeny s teologálními ctnostmi víry, naděje a lásky a s vlitými mravními ctnostmi.⁶⁷

Duch svatý je nám darován jako ten, skrze kterého získáváme všechny milosti potřebné pro spásu.

⁶³ Srov. Mk 16,17-18.

⁶⁴ Srov. 1 Kor 12-14.

⁶⁵ Srov. Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 87-92.

⁶⁶ Srov. Iz 11,1-3

⁶⁷ Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 95, 99, 114.

II. KAPITOLA

Církev

Církev je v křesťanském pojetí lid shromážděný Bohem z celého světa. Pojem *ekklesia* vychází z řečtiny ze slov „ek – kalein“ – svolat, a jde o biblický výraz, který znal už Starý zákon, když mluvil o shromáždění vyvoleného národa před Bohem.⁶⁸ Další pojem používaný v souvislosti s církví je *kyriaké*. Z něho pochází řada evropských výrazů pro církev Kristovu a znamená – „ta, jež patří Pánu“. Církev je tedy lid svolaný Bohem z celého světa. Existuje v místních společenstvích a uskutečňuje se jako liturgické shromáždění.⁶⁹

II. 1. Původ, založení a poslání církve

Svůj počátek má církev v Kristu, který ji založil a stal se její hlavou. Je však dílem celé Boží Trojice. Otec už při stvoření světa stanovil, že povznese lidi k účasti na božském životě a shromáždí je ve svém Synu v jeden lid, jednu rodinu. Církev se pak stala zjevnou vylitím Ducha svatého na apoštoly v den letnic a bude dovršena na konci věků.⁷⁰

Ježíš začal vytvářet svou církev, když začal hlásat radostnou zvěst o příchodu Božího království.⁷¹ Církev je tímto královstvím, které je již dnes tajemně přítomné ve svém počátku.⁷² Pán Ježíš ustanovil strukturu své církve, když si vyvolil dvanáct apoštolů⁷³ a Petra ustanovil jejich hlavou. Ty, které shromáždil kolem sebe, nazval svou pravou rodinou⁷⁴ a stal se jim pastýřem.⁷⁵

⁶⁸ Srov. Ex 19.

⁶⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*, 751.

⁷⁰ Srov. 2. vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 2.

⁷¹ Srov. tamtéž, 5.

⁷² Srov. tamtéž, 3.

⁷³ Srov. Mk 3,14-15.

⁷⁴ Srov. Mt 12,49.

Tuto rodinu vytváří nejen apoštolové, ale i ostatní učedníci, kteří se podílejí na Kristově poslání, na jeho moci a také na jeho osudu.⁷⁶

K opravdovému zrodu církve došlo skrze naprosté sebeobětování Krista pro naši spásu na kříži. Tuto oběť Pán Ježíš předpověděl a ustanovil eucharistií, která je připomínkou i nekrvavým zpřítomněním této spásné události.⁷⁷

Církev je veřejně představena světu při letnicích. Získává dar Ducha svatého, v jehož síle je povolána hlásat evangelium a stát se nástrojem spásy všeho lidu. Duch svatý církev vybavuje řadou darů, které mají sloužit k budování církve i naplňování jejího poslání.⁷⁸

Plné dovršení církve bude až v nebeské slávě. Nyní je na cestě. Do církve náleží také bratři a sestry, kteří už zesnuli a očekávají setkání s Bohem a také ti, kteří se již radují ve svém Pánu.

II. 2. Tajemství církve

Církev – viditelná i duchovní

Církev má dvojí přirozenost. Je společenstvím pozemských lidí, ale má i duchovní rozměr – je duchovní společenství. Obojí je součástí církve a tvoří dohromady jedinou složenou skutečnost.

Církev – tajemství spojení lidí s Bohem

O církvi jako tajemství se hovoří v konstituci Druhého vatikánského koncilu *Lumen gentium*. Tajemství církve, neboli *mysterium*, zde na základě Písma vyjadřuje pojetí, že církev je součástí tajemství Božího, že je součástí Božího díla spásy – ekonomie.⁷⁹

⁷⁵ Srov. tamtéž, 10,16.

⁷⁶ Srov. tamtéž, 10,25; Jan 15,20.

⁷⁷ Srov. 2. vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 3.

⁷⁸ Srov. tamtéž, 12.

⁷⁹ Srov. O. H. Pesch, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*, 160.

Církev – všeobecná svátost spásy

Výraz svátost vyjadřuje, že jde o viditelné znamení skryté skutečnosti spásy. V tomto smyslu je sám Kristus tajemstvím spásy. „Církev je tedy v Kristu jakoby svátost neboli znamení a nástroj vnitřního spojení s Bohem a jednoty celého lidstva.“⁸⁰

Církev – Boží lid

Církev je Božím lidem, neboť „Bůh si nepřál posvětit a spasit lidi jednotlivě, [...] nýbrž chtěl z nich vytvořit lid, který by ho v pravdě uznával a svatě mu sloužil“⁸¹ Vyvolil si tedy izraelský národ, který se stal jeho lidem. Tento izraelský lid byl však pouhým předobrazem nového lidu, který je v Kristu povolán jak ze Židů, tak z pohanů, aby v Duchu svatém vytvořil jednotu.⁸² Tento nový lid má podíl na Kristově kněžském, prorockém a královském úřadu.

Církev – Kristovo Tělo

Úzký vztah mezi církví a Kristem je vyjádřen přirovnáním, že církev je tělo Kristovo. Církev není jen shromážděna kolem něho, je sjednocena v něm, v jeho Těle. Tři důležité aspekty tohoto přirovnání jsou: věřící jsou v církvi sjednoceni, jako údy v těle, Kristus je hlavou Těla – svou církev vede a řídí, církev je nevěstou Krista, jako nevěsta tělem ženicha.⁸³

Církev – chrám Ducha svatého

Duch svatý přebývá uvnitř církve, jako duše je uvnitř těla člověka.⁸⁴ Duch svatý je také hlavním impulsem pro život církve – oživuje ji, buduje a

⁸⁰ 2.vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 1.

⁸¹ Tamtéž, 9.

⁸² Srov. 2.vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 9.

⁸³ Srov. *Katechismus katolické církve*, 789.

⁸⁴ Srov. Sv. Augustin, *Sermones*, 267. Cit. podle: *Katechismus katolické církve*, 797.

vede skrze svátosti, milost danou apoštolům, skrze ctnosti a skrze zvláštní milosti – charismata.⁸⁵ Duch svatý dělá z církve „chrám živého Boha“ (2 Kor 6,16). Sv. Irenej z Lyonu o vztahu Ducha svatého a církve mluví takto: „Vždyť kde je církev, tam je také Duch Boží, a kde je Duch Boží, tam je církev a veškerá milost“⁸⁶.

Církev – zárodek a počátek Božího království na zemi

Ježíš Kristus začal vytvářet svou církev, když hlásal radostnou zvěst o příchodu Božího království.⁸⁷ V jeho skutcích, slovech a přítomnosti se toto království skutečně projevilo. Když pak Ježíš po zmrtvýchvstání vylévá svého Ducha na učedníky, předává jim tento pramen života věčného. Církev se tak stává zárodkem a počátkem tohoto království na zemi.⁸⁸

II. 3. Čtyři znaky církve podle vyznání víry

Církev je jedna, svatá, všeobecná (katolická) a apoštolská. Jde o podstatné rysy církve a jejího poslání. Kristus skrze Ducha svatého dává církvi schopnost, aby měla tyto vlastnosti. Tyto znaky církve, pramenící z jejího božského původu lze rozpoznat jedině vírou. A jak připomíná první vatikánský koncil, je to právě svatost, jednota a stálost církve, co poukazuje na její věrohodnost a božské poslání.⁸⁹

Církev je jedna

Jednota církve nachází svůj počátek v jednotě Nejsvětější Trojice. Církev je spojována Duchem svatým, který buduje její jednotu v Kristu.⁹⁰

⁸⁵ Srov. *Katechismus katolické církve*, 798.

⁸⁶ Sv. Irenej z Lyonu, *Adversus haereses*, 3, 24, 1. Cit. podle: *Katechismus katolické církve*, 797.

⁸⁷ Srov. Mk 1,15; Mt 4,17.

⁸⁸ Srov. 2.vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 5.

⁸⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*, 811,812.

⁹⁰ Srov. tamtéž, 813.

„Patří tedy k samotné podstatě církve, že je jedna.“⁹¹ Pouty této jednoty je v první řadě láska – jako svorník dokonalosti.⁹² Dále je sjednocována vyznáním jediné víry přijaté od apoštolů, společným slavením bohoslužeb a svátostí a apoštolskou posloupností skrze svátost kněžství.⁹³

Tato církev ustanovená Kristem se uskutečňuje v katolické církvi. Dekret Druhého vatikánského koncilu o ekumenismu nás učí, že jen prostřednictvím katolické církve je dosažitelná plnost všech prostředků spásy.⁹⁴

Církev přesto, že je jedna, respektuje rozmanitost Božích darů, které v ní vzbuzuje Duch svatý a také rozmanitost lidí, kteří do církve přicházejí. Ať už rozmanitost kultur, životních podmínek nebo i liturgických tradic⁹⁵ nebrání jednotě uvnitř církve. Opravdovou překážkou tohoto Božího daru je hřích, který v průběhu staletí na obou stranách (uvnitř církve i vně) vedl k odloučení skupin věřících. Církev nicméně na křesťany, kteří se rodí v těchto odloučených společenstvích, pohlíží jako na své bratry, neboť nejsou vinni tímto rozdělením a jsou vírou ve křtu ospravedlněni a přivtěleni ke Kristu.⁹⁶ Je to opět Duch svatý, kdo vybízí křesťany k jednotě v Kristu a jeho církvi.

Církev je svatá

Jak máme pohlížet na svatost církve, vždyť její členové jsou často velmi nedokonalí a hříšní. Svatost církve stojí na Kristově svatosti – on totiž svou církev posvětil svou obětí a spojil ji se sebou jako své Tělo. Vrchovatě ji obdařil darem Ducha svatého, který ji posvěcuje.⁹⁷ Církev se tak už na zemi vyznačuje opravdovou svatostí, třebaže nedokonalou,⁹⁸ neboť jednotliví

⁹¹ Tamtéž, 813.

⁹² Srov. Kol 3,14.

⁹³ Srov. *Katechismus katolické církve*, 815.

⁹⁴ Srov. tamtéž, 816.

⁹⁵ Srov. 2.vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 13.

⁹⁶ Srov. 2.vatikánský koncil, *Unitatis redintegratio*, 3.

⁹⁷ Srov. 2.vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 39.

⁹⁸ Srov. tamtéž, 48.

křesťané k dokonalé svatosti teprve směřují skrze věrnost svému povolání a využívání prostředků spásy uvnitř církve.

Církev je katolická (všeobecná)

Církev je všeobecná ve smyslu celosti – úplnosti.⁹⁹ Dalo by se říct – je církví všechny zahrnující – pro všechny. Tento svůj znak nese, protože je v ní přítomen Kristus, který všechny sjednocuje ve svém těle skrze Ducha svatého.¹⁰⁰ Také je katolická, protože Kristus ji posílá ke všem lidem¹⁰¹ a všichni lidé jsou povoláni, aby v ní našli domov a zaručenou cestu ke spáse. Tato všeobecná církev je přítomná i v každém jednotlivém místním společenství spojeném s římskou církví, neboť i když tato shromáždění bývají malá a chudá, je v nich přítomen Kristus, jehož mocí se církev sjednocuje.¹⁰²

Církev je apoštolská

Církev je založena na apoštolech, neboť jim dal Kristus poslání svědčit o tom, co viděli a co poznali.¹⁰³ Řecký výraz *apostoloi* znamená *poslaní*. Apoštolům Ježíš říká: „Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás“ (Jan 20,21). Mají pokračovat v Kristově poslání¹⁰⁴ a stát se základem budovy církve.¹⁰⁵ Zdravou nauku – jako poklad církve přijatý od apoštolů – střeží sám Duch svatý.¹⁰⁶ Nástupci apoštolů jsou biskupové, kterým apoštolové „odkázali jako ve formě závěti [...] úkol dobudovat a upevnit dílo, které započali“¹⁰⁷. Ti tedy pokračují v pastýřském úkolu, který převzali z Božího ustanovení a poslušnost vůči nim je, podle učení církve, poslušností vůči Kristu.¹⁰⁸ Přesto, že biskupové jsou hlavní reprezentanti apoštolského úřadu, celé církvi přísluší,

⁹⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*, 830.

¹⁰⁰ Srov. Ef 1,22-23; *Katechismus katolické církve*, 830.

¹⁰¹ Srov. Mt 28,19-20.

¹⁰² Srov. 2.vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 26.

¹⁰³ Srov. Mk 3,13-19; Mt 10,1-42; Řím 1,16.

¹⁰⁴ Srov. Mt 10,40.

¹⁰⁵ Srov. Ef 2,20.

¹⁰⁶ Srov. 2 Tim 1,13-14.

¹⁰⁷ 2.vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 20; Srov. též *Lumen gentium*, 18.

¹⁰⁸ Srov. tamtéž, 27.

aby hlásala evangelium a podílela se na této službě církve. Každý křesťan je povolán, aby se svým způsobem podílel na hlásání spásy.¹⁰⁹

Biskupský stav „je spolu se svou hlavou, římským biskupem, a nikdy bez této hlavy, také nositelem nejvyšší a plné pravomoci nad celou církví“ (LG 22) Tato svrchovaná moc sboru biskupů je slavnostně vykonávána na všeobecném církevním sněmu – koncilu.

¹⁰⁹ Srov. *Katechismus katolické církve*, 863.

III. KAPITOLA

Magisterium a jeho dokumenty

Magisterium neboli učitelský úřad, je služba svěřená Kristem církvi - biskupům a Petrovu nástupci. Úkolem učitelského úřadu je střežit, hlásat a věrně vykládat Boží slovo, obsažené v Písmu svatém a posvátné tradici.¹¹⁰ Protože dokumenty magisteria jsou hlavním pramenem této diplomové práce, chceme se nejprve stručně seznámit s učitelským úřadem jako takovým a poté s konkrétními dokumenty, které budou předmětem našeho zájmu.

Nejprve stručně nahlédneme na vývoj pohledu magisteria na vlastní kompetence (III. 1.), poté pojednáme o učitelském úřadu podle *dokumentů Druhého vatikánského koncilu a Doktrínálního komentáře k druhé části vyznání víry* (III. 2.) a načrtneme, jak nám při výkladu dokumentu může jeho typ poukázat na význam sdělení (III. 3.). V závěru se blíže seznámíme s věroučnou konstitucí o církvi *Lumen gentium* a s encyklikou *Dominum et vivifikantem* (III. 4.).

III. 1. Vývoj sebepojetí magisteria v dějinách církve

Církev od počátku svého vzniku hlásala radostnou zvěst o Kristově výkupné smrti a zmrtvýchvstání – kérygma, které si činí nárok na všeobecnou platnost.¹¹¹ Úkol předávat tuto zvěst dostala od Krista v zásadě celá církevní obec, ale zvláštním způsobem byli pověřeni apoštolové, kteří dostali výslovný příkaz hlásat evangelium všem lidem.¹¹²

¹¹⁰ Srov. 2. vatikánský koncil, *Dei verbum*, 10; *Katechismus katolické církve*, 85, 100.

¹¹¹ Srov. Gal 1,9; 2 Jan 10.

¹¹² Srov. Mk 3,13n; Mk 16,14n; Lk 24,47n; Sk 10, 40n; W. Beinert, *Slovník katolické dogmatiky*, s. 405.

Pravost učení, které církve hlásala, byla během prvního tisíciletí existence církve spatřována v souladu tohoto učení s apoštolskou tradicí zajišťovanou apoštolskou posloupností a v souladu celé církve. Souhlasné vyjádření celé církve bylo nejreprezentativněji vysloveno sborovým usnesením biskupů spolu s papežem na ekumenických koncilech, jejichž neomylnost byla potvrzena v 9. století. Po roztržce mezi západní a východní církví na prahu druhého tisíciletí a po dalším štěpení církve v období reformace však vyvstávají otázky: kdo autenticky zprostředkovává spásné učení, otázka neomylnosti papeže, předmětu neomylných výroků učitelského úřadu aj.

Na otázky, které vyvstaly po rozdělení církve, postupně reagují koncily až po Druhý vatikánský.¹¹³ Tridentický koncil (1545–1563) stanovil, že předmětem církevního učitelského úřadu je učení víry a mravů. Ve 13. století Tomáš Akvinský přiznává papeži právo doslovně určovat definice - papeži je všeobecně připisována neomylnost. Závazně bylo toto učení definováno na Prvním vatikánském koncilu (1869–1870), který však zároveň neomylnost omezuje určitými podmínkami.

Druhý vatikánský koncil (1962–1965) pohlíží na autoritu učení papeže v kontextu učitelského charismatu, které je dáno celé církvi. O magisteriu na základě učení druhého vatikánského koncilu pojednáme níže.

Na základě stručného náhledu do vývoje učení magisteria o vlastních kompetencích si uvědomujeme, jak i negativní skutečnost rozdělení církve posloužila jeho hlubšímu sebeuvědomění.¹¹⁴

¹¹³ Srov. W. Beinert, *Slovník katolické dogmatiky*, s. 405.

¹¹⁴ Srov. 2. vatikánský koncil, *Dei verbum*, 8.

III. 2. Magisterium podle dokumentů Druhého vatikánského koncilu a *Doktrinní poznámky Kongregace pro nauku víry*

Druhý vatikánský koncil se k otázkám učitelského úřadu vyjadřuje ve dvou věroučných konstitucích: v konstituci o církvi – *Lumen gentium* a v konstituci o Božím zjevení – *Dei verbum*.

Nejprve se seznámíme s tím, co o magisteriu říká *Dei verbum*. Úkolem učitelského úřadu je vykládat a předávat Boží zjevení, které je obsažené v Jeho slově, ať ústně tradovaném, nebo psaném. Konstituce zachycuje historický prvek apoštolské posloupnosti, která zahrnuje předávání učitelského úřadu. Říká, že evangelium, „pramen veškeré spasitelné pravdy i mravního řádu“¹¹⁵, hlásali z milosti Ducha svatého apoštolové a jejich žáci, kteří je sdělovali ústním kázáním a též zaznamenali písemně. Apoštolové pak předali dál své učitelské poslání biskupům, aby se v církvi zachovalo evangelium v celé pravdě.¹¹⁶

Dále se dočítáme: V učení magisteria je obsaženo všechno, co Božímu lidu prospívá k svatému životu a k růstu víry. Díky Ducha svatého v církvi „vzrůstá totiž chápání předaných věcí a slov, a to jak přemýšlením a studiem věřících, [...] tak hlubším pochopením duchovních skutečností z vlastní zkušenosti, tak také hlásáním těch, kteří posloupností v biskupském úřadě přijali bezpečné charisma pravdy.“¹¹⁷ Tak i když celá církev čerpá z pokladu Písma a apoštolské tradice a vzrůstá v pochopení zjevené pravdy, „úkol autenticky vykládat Boží slovo psané nebo ústně předávané je svěřen pouze živému učitelskému úřadu církve, který vykonává svou pravomoc ve jménu Ježíše Krista.“¹¹⁸ Tolik konstituce *Dei verbum*.

¹¹⁵ 2. vatikánský koncil, *Dei verbum*, 7.

¹¹⁶ Srov. tamtéž.

¹¹⁷ Tamtéž, 8.

¹¹⁸ Tamtéž, 10.

Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium* se v článku věnovaném učitelenskému úřadu biskupů zaměřuje na podrobnější vymezení kvality výroků magisteria – kdy a jakým způsobem magisterium učí neomylně a kdy je jeho učení autentické, ale bez výsady neomylnosti. V této souvislosti řeší otázku závaznosti svých výroků pro věřící.

Věřící jsou povinni přilnout s náboženskou poslušností k učení svého biskupa ve věcech víry a mravů a zvláštním způsobem k autentickému učení římského biskupa, i když nemluví s konečnou závazností „ex cathedra“. Mají uznávat jeho nejvyšší učitelský úřad a přijímat jeho učení „ve shodě s jeho pojetím a projevenou vůlí.“¹¹⁹ V těchto případech se jedná o **autentické učení**, které si nečiní nárok neomylnosti.

Výsada neomylnosti náleží papeži z jeho úřadu, „když s konečnou platností vyhláší nauku o víře nebo mravech.“¹²⁰ Takové definice byly proneseny s přispěním Ducha svatého, jak bylo slíbeno sv. Petrovi a jeho nástupcům, a proto se pokládají za nezměnitelné samy ze sebe. Papež je pronáší ne jako soukromá osoba, ale „vysvětluje nebo brání učení katolické víry jako nejvyšší učitel univerzální církve“¹²¹.

Biskupové jako „autentičtí, tj. Kristovou autoritou obdaření učitelé“¹²² mají spolu s římským biskupem nad celou církví nejvyšší pravomoc, kterou však vykonávají pouze se souhlasem papeže.¹²³ Učí neomylně když, třeba rozptýleni po světě, avšak ve spojení mezi sebou navzájem a s Petrovým nástupcem, vyhlásí určité učení jako definitivně závazné. To se zvláště projevuje na ekumenických koncilech.¹²⁴

Veškeré učení je vyhlášováno ve shodě se zjevením a díky světlu Ducha svatého.¹²⁵

¹¹⁹ 2. vatikánský koncil, *Lumen gentium*, 25.

¹²⁰ Tamtéž.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Tamtéž.

¹²³ Srov. Doktrinální poznámka ke druhé části vyznání víry. In Kongregace pro nauku víry, *Stanovisko učitelského úřadu k „Professio fidei“*, čl. 4.

¹²⁴ Srov. LG 25.

¹²⁵ Srov. tamtéž.

Podrobněji o závaznosti učení i vzhledem k jeho obsahu – tedy o předmětu učitelského úřadu - pak pojednává *Doktrinální poznámka ke Druhé části vyznání víry* přednesená Kongregací pro nauku víry.

Obsahem nauk, které jsou věřícím překládány jako závazné, mohou být **pravdy**, které církev předkládá jako **Bohem zjevené**, které se opírají přímo o autoritu Božího slova nebo pravdy, které jsou předloženy jako **definitivní**, mají však „těsnou spjatost se zjevenou pravdou“¹²⁶ a „týkají se dogmatické a morální oblasti nezbytné pro věrné zachovávání a vykládání pokladu víry“¹²⁷.

Co se týče **povahy souhlasu** věřících s naukami, v obou případech je křesťan vázán je přijmout s plným a neodvolatelným souhlasem. Rozdíl spočívá v předmětu víry. U pravd zjevených se víra opírá přímo o autoritu Božího slova, u nauk definitivního typu se zakládá na víře v asistenci Ducha svatého magisteriu.¹²⁸

III. 3. Typ magisteriálního dokumentu jako směrnice pro jeho výklad

Nyní si položíme otázku, jak přistupovat k dokumentům církve v praxi. Setkáváme se s různými dokumenty magisteria a snažíme se jim porozumět a poznat vypovídající hodnotu výroků, které v nich nacházíme.

Při **interpretaci určitého výroku** učitelského úřadu je potřeba znát kromě autora také úmysl, se kterým byl vyřčen, tedy co a proč chce autor, případně autoři, sdělit. S úmyslem autora totiž úzce souvisí zamýšlená dogmatická závaznost daného výroku. Je to také typ dokumentu, který

¹²⁶ Doktrinální poznámka ke druhé části vyznání víry. In Kongregace pro nauku víry, *Stanovisko učitelského úřadu k „Professio fidei“*, čl. 7.

¹²⁷ Tamtéž, čl. 6.

¹²⁸ Srov. tamtéž, čl. 8.

vypovídá do značné míry o úmyslu nositele magisteriální moci, významu, jaký výroku dává - úmysl tak souvisí se způsobem výpovědi učitelského úřadu.¹²⁹

Pravdy zjevené, které na žebříčku závaznosti tvoří nejvyšší příčku, jsou předkládány slavnostním prohlášením římského biskupa *ex cathedra*, toto prohlášení se děje například prostřednictvím apoštolské konstituce, papežské buly, nebo jiného papežského dokumentu. Dále jsou zjevené pravdy hlášány a předkládány k věření nositeli řádného univerzálního magisteria spolu s papežem, či předloženy skrze učení koncilů prostřednictvím jejich dokumentů, nejčastěji konstitucí nebo dekretů.¹³⁰

Nauky předkládané definitivním způsobem jsou definovány stejnými představiteli jako zjevené pravdy. Může se tak dít prostřednictvím stejných typů dokumentů. Jako příklad definitivně předložené nauky může sloužit nauka o vyhrazení kněžské ordinace pouze mužům, nebo nauka o nedovolenosti eutanazie, které byly předloženy Janem Pavlem prostřednictvím apoštolského listu (*Ordinatio sacerdotalis*) a encykliky (*Evangelium vitae*).¹³¹

Autentickým magisteriem římského papeže a jednotlivých biskupů jsou hlášány nauky, které jsou předkládány způsobem nedefinitivním.¹³² Děje se tak prostřednictvím encyklik, adhortací, apoštolských listů, promluv papeže, pastýřských listů, pokud v nich není výslovně řečeno, že je nauka překládána jako zjevená nebo definitivní.¹³³

Z řečeného vyplývá, že nám typ dokumentu nemůže plně objasnit, o jakou nauku se jedná, ale může hodně napovědět. Dále je třeba se zabývat úmyslem, s jakým byl dokument napsán.

¹²⁹ Srov. C. V. Pospíšil, *Hermeneutika mystéria*, s. 98.

¹³⁰ Srov. O. H. Pesch, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*, s. 83-84.

¹³¹ Srov. C. V. Pospíšil, *Hermeneutika mystéria*, s. 103.

¹³² Srov. *Doktrinní poznámka ke druhé části vyznání víry*. In Kongregace pro nauku víry, *Stanovisko učitelského úřadu k „Professio fidei“*, čl. 11.

¹³³ Srov. C. V. Pospíšil, *Hermeneutika mystéria*, s. 101.

III. 4. Seznámení s vybranými dokumenty magisteria

Nyní se seznámíme se dvěma vybranými dokumenty magisteria, které budeme analyzovat ve čtvrté kapitole. Objasníme kým, s jakým záměrem a v jakém kontextu byly napsány. Přiblížíme si, o jaký typ dokumentu se jedná.

III. 4. 1. Věřoučná konstituce o církvi *Lumen gentium*

Věřoučná konstituce o církvi, nazvaná *Světlo národů*, je jedním ze stěžejních dokumentů Druhého vatikánského koncilu. Poukazuje na zaměření celého koncilu, který je zvláštním způsobem *ekleziologický* - orientovaný na církev.¹³⁴

Druhý vatikánský koncil probíhal v letech 1962 – 1965. Záměr uskutečnit koncil vyhlásil Jan XXIII. krátce po začátku svého pontifikátu. Jeho úmyslem byl koncil, který se bude zabývat praktickým životem církve. Sám jej brzy pojmenoval jako *pastorační*¹³⁵ a také koncil sám sebe takto pojmal.¹³⁶ Cílem koncilu tedy nebylo na prvním místě „objasňovat otázky učení a disciplíny, ale měl se starat o svědectví církve v moderním světě.“¹³⁷ Měl být také prostorem pro působení Ducha svatého v církvi, což se i stalo. Jan Pavel II. ve své encyklice *Dominum et vivificantem* hodnotí učení koncilu jako „*pneumatologické*, proniknuté pravdou o Duchu svatém, jako o duši církve.“ Pokračuje: „Můžeme [...] říci, že ve svém bohatém učení obsahuje Druhý vatikánský koncil v pravém smyslu slova všechno, co říká Duch církvím“¹³⁸ vzhledem k nynějšímu období dějin spásy.¹³⁹ Stal se prvním koncilem

¹³⁴ Srov. Jan Pavel II, *Dominum et vivificantem*. 26.

¹³⁵ Srov. O. H. Pesch, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*, s. 52.

¹³⁶ Srov. Rahner, Všeobecný úvod. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 9.

¹³⁷ O. H. Pesch, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*, s. 52.

¹³⁸ Srov. Zj 2,29; 3,6.13.22.

¹³⁹ DEV čl. 26.

v dějinách církve, který nebyl svolán k překonání nějakého bludného učení, ale k obnově církve.¹⁴⁰

Koncil se stal autorem šestnácti dokumentů, čtyř konstitucí, devíti dekretů a tří deklarácí. Jsou to právě konstituce, které významně určují celý ráz koncilního učení, neboť se v nich nacházejí tematická těžiska a hlavní výpovědi.¹⁴¹

Konstituce je starobyrou formou církevních výnosů. Od středověku církev pojímá konstituci jako dokument, jímž se formuluje věroučné rozhodnutí. Druhý vatikánský koncil pohlíží na konstituci jako na „podrobný a souvislý výklad stanoviska církve k určitému problému, přičemž podle tématu převažuje naukový výklad, disciplinární nařízení a instrukce, nebo pastorační a etický apel.“¹⁴² Konstituce je tedy učitelským výrokem nejvyššího učitelského úřadu církve a je vždy závazná pro svědomí katolíků.

To platí rovněž pro věroučnou konstituci o církvi a to i přesto, že **nedefinuje**, stejně jako další koncilní dokumenty, **žádné nové dogma**. Zde je v praxi zřejmé, že nejvyšší učitelský úřad, přesto, že mluví jako takový, nemusí uplatnit veškerou svou autoritu. Konstituce však přirozeně odkazuje na dřívější věroučné definice, které zůstávají v platnosti.¹⁴³

Vzhledem k pastorálnímu záměru koncilu, jsou pouze dva z šestnácti koncilních dokumentů výslovně nazvány věroučné a to i přesto, že také v ostatních textech se podává mnoho věroučných výroků: jde o konstituci o církvi a konstituci o Božím zjevení. Pastorální nasměrování ukazuje, že koncil chtěl vyjádřit svou péči o lidi. Navíc zde byl didaktický cíl, který zdůrazňoval papež Jan, ukázat, že sama podstata učitelského úřadu je pastorální.¹⁴⁴

To, že konstituce o církvi nese název věroučná, vyjadřuje skutečnost, že „má v **úmyslu** důkladněji **objasnit** věřícím i ostatním lidem **podstatu církve** a

¹⁴⁰ Srov. O. H. Pesch, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*, s. 155.

¹⁴¹ Srov. tamtéž, s. 85.

¹⁴² Tamtéž, s. 83.

¹⁴³ Srov. K. Rahner, Všeobecný úvod. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 21; Srov. K. Rahner, Úvod k Věroučné konstituci o církvi *Lumen gentium*. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 31.

¹⁴⁴ Srov. K. Rahner, Všeobecný úvod. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 17-18.

její univerzální poslání.¹⁴⁵ Jejím záměrem není věnovat se fundamentálně teologickým otázkám o církvi.

Pokud jde o jazykovou stránku, koncilní dokumenty byly vypracovány latinsky, přičemž komise se snažily vyhnout terminologii příliš školsky scholastické a odborné. Snahou bylo, aby jazyk textu vycházel z terminologie Písma a byl srozumitelný pro běžného čtenáře.¹⁴⁶

Konstituce o církvi byla schválena 2151 hlasy proti pěti 21. listopadu 1964. Jejímu všeobecnému přijetí však předcházela nelehká cesta. Původní návrh přednesený Přípravnou teologickou komisí byl totiž podroben nesouhlasnému vyjádření většiny koncilních otců. Konceptu vyčítali, že církev je příliš málo pojímána v nových perspektivách: nedostatečně se chápe jako společenství, je zdůrazňována role papeže, místo apoštolského společenství biskupů s papežem, je zaměřen pohled na hierarchii a je opomenut Boží lid. Je používán triumfalismus při popisu církve a zcela chybí pojetí církve pokorné, chudé a trpící. K výhradám se připojili i zástupci východních církví.¹⁴⁷

Dokument byl tedy dán k přepracování a výsledkem byl výrazně nový koncept, který zohlednil připomínky. Nejvýraznější změnou byl návrh, aby z kapitoly o hierarchii byly vyjmuty všechny výroky, které se týkají členů církve společně, a z nich byla vytvořena samostatná kapitola o *lidu Božím*. Tato zdánlivě pouhá redakční změna znamenala mnoho, byla vyjádřením „definitivního překonání klerikálního obrazu církve na koncilu.“¹⁴⁸ Diskuse nad tímto textem a následná hlasování ukázala, že by se v konstituci mělo mluvit o svátosti biskupského svěcení, o kolegialitě episkopátu a o obnově jáhenství. Také, že kapitola o Marii nemá být samostatným dokumentem, ale má být včleněna do konstituce.¹⁴⁹ Krátce před závěrečným hlasováním o třetím přepracovaném znění papež koncilu předložil *Sdělení* týkající se kvalifikace

¹⁴⁵ K. Rahner, Úvod k Věroučné konstituci o církvi *Lumen gentium*. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 31.

¹⁴⁶ Srov. K. Rahner, Všeobecný úvod. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 21

¹⁴⁷ Srov. O. H. Pesch, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*, s. 142-143.

¹⁴⁸ Srov. tamtéž, s. 146.

¹⁴⁹ Srov. K. Rahner, Úvod k Věroučné konstituci o církvi *Lumen gentium*. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 31.

koncilových výroků a *Předběžnou vysvětlující poznámku* pojednávající o biskupském úřadu a papežových kompetencích vzhledem ke sboru biskupů, které byly k textu konstituce připojeny jako dodatky.¹⁵⁰

III. 4. 2. Encyklika Jana Pavla II. *Dominum et vivificantem*

Autorem encykliky pojednávající o Duchu svatém v životě církve a v životě světa je **Jan Pavel II.**, již brzy církví blahoslavený, významný pontifik 20. století. Papežem byl zvolen roku 1978 ve svých 58 letech poté, co v církevních kruzích získal hodnocení jako jeden z neaktivnějších účastníků II. vatikánského koncilu. Po více než čtyř stech letech se tak stal prvním neitalským papežem. Posvátnou službu zastával celých 27let. Byl muž mnoha zájmů, nadaný intelektově, umělecky i sportovně, zdatný teolog i filosof, ctitel Panny Marie, jehož papežské heslo bylo zvolání adresované Matce Boží: *Totus Tuus (Celý Tvůj)*. Jako papež usiloval o přiblížení církve všem lidem a zasloužil se o plodný mezikonfesní i mezináboženský dialog. Hrál významnou roli ve světové politice, setkával se s představiteli států, usiloval o všeobecný mír a solidaritu. Hodně cestoval, během svého pontifikátu navštívil 129 zemí. Je autorem 14 encyklik a dalších publikací.¹⁵¹ Encyklika *Dominum et vivificantem* je jeho pátou encyklikou.

Co se týče **typu dokumentu**, jedná se o **okružní list**, jehož prostřednictvím se papež obrací na celou církev, nebo na jednu její část. Obsah listu má za předmět otázky víry a mravů, může být také sociální povahy. Jak jsme řekli výše, papežské dokumenty se mají těšit zvláštní autoritě u věřících,

¹⁵⁰ Srov. K. Rahner, Úvod k Věroučné konstituci o církvi *Lumen gentium*. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu*, s. 31.

¹⁵¹ Srov. *Jan Pavel II.* [online], poslední aktualizace 20. března 2011 19:20 [cit. 7. 4. 2011], Wikipedie. Dostupné z [www: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Pavel_II>](http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Pavel_II)

stejně tak encykliky, přestože to nejsou dokumenty, ve kterých by byla uplatňována papežská neomylnost.¹⁵²

Úmysl, se kterým Jan Pavel II. tento list napsal, byl pokračovat v započatém díle II. vatikánského koncilu, který, jak papež píše, „ukázal nezbytnost znovu přehlédnout nauku o Duchu svatém.“¹⁵³ V úvodu listu osvětluje, že „encyklika vyplynula z dědictví koncilu, přímo z jeho hlubiny.“¹⁵⁴

Záměrem je také doplnit trojiční nauku v návaznosti dvě encykliky předešlé - *Redemptor hominis* - o Synu a *Dives in misericordia* o Otci plném milosrdenství. Encyklika, jak Jan Pavel v jejím úvodu avizuje, má být odpovědí na výzvy Písma, které inspirovaly i dvě zmiňované encykliky: „aby svět byl skrze něho spasen“ (Jan 3,17), a „aby každý jazyk musel k slávě Boha Otce vyznat: Ježíš Kristus je Pán“.

Nemá jít tedy v první řadě o vyčerpávající přehled nauky o Duchu svatém, ale o **povzbuzení církve** vědomím, že je vedena Duchem svatým, *dárce* života, ke spolupráci na spáse světa.¹⁵⁵

¹⁵² Srov. P. Petrosillo, *Křesťanství od A do Z*, s. 49.

¹⁵³ DEV 2.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Srov. tamtéž.

IV. KAPITOLA

Duch svatý ve věroučné konstituci *Lumen gentium*

V této kapitole nejprve provedeme analýzu vybraného magisteriálního dokumentu. Zaměříme se na to, co nám říká o Osobě Ducha svatého a o jeho působení v církvi.

Věřoučná konstituce *Lumen gentium* se skládá z osmi kapitol. Eklesiologický výklad dokumentu postupuje od tajemství církve a její identity jako Božího lidu přes hierarchického zřízení,¹⁵⁶ jednotlivé skupiny věřících a všeobecné povolání ke svatosti až k eschatologii církve a jejímu spojení s církví nebeskou a Matkou Boží.

V této stati budeme sledovat strukturu konstituce. Některé její kapitoly však probereme souhrnně, na základě vzájemného vztahu jejich obsahu, v jedné naší podkapitole.

Seřazení jednotlivých podkapitol tedy bude: *Církev jako mysterium a Boží lid* (IV. 1.), *Hierarchické zřízení jako nástroj Ducha svatého* (IV. 2.), *Jednotlivé skupiny členů církve a všeobecné povolání ke svatosti* (IV. 3.) a *Eschatologie putující církve a její vztah k církvi nebeské a Matce Boží* (IV. 4.).

IV. 1. Církev jako mysterium a Boží lid

Konstituce ve své *první kapitole* nazvané „*Tajemství církve*“ hovoří o církvi jako o celku. Věnuje se zvláště jejímu vztahu k Nejsvětější Trojici, zmiňuje se o různých obrazech církve a o její viditelné i duchovní podstatě.

¹⁵⁶ Ti, kdo zastávají církevní úřad se v učení Druhého vatikánského koncilu nejeví, ve srovnání s laiky a řeholníky, jako zvláštní skupina členů církve, ale jako reprezentanti a orgány církevního zřízení. Srov. O. H. Pesch, *Druhý vatikánský koncil 1962-1965: příprava, průběh, odkaz*, s. 147.

Pasáž, ve které se pojednává o souvislosti mezi tajemstvím Trojice a církví, je podstatná pro ráz celé konstituce.¹⁵⁷ Je obsažena ve třech jejích článcích (srov. LG 2-4) a hovoří o vztahu každé z božských osob ke skutečnosti církve: Otec před začátkem času předurčil, že ty, kteří věří v jeho Syna, svolá v jedno ve svaté církvi a Kristus, když se naplnil čas uskutečnil Otcovu vůli výkupnou obětí. Duch svatý je ten, skrze koho se stala církev zjevnou a kdo v ní dále působí rozličnými způsoby.

Duch svatý **posvěcuje** věřící, aby **v něm** a skrze Krista měli **přístup k Otci**.¹⁵⁸ Je tak jakýmsi nástrojem, skrze který se dostáváme k Bohu. Dále čteme, že je Duchem **dárce života** - konstituce na základě evangelia sv. Jana mluví o pramenu vody, který tryská do věčného života.¹⁵⁹ Srze Ducha svatého Bůh „**oživuje lidi** mrtvé hříchem“ (LG 4). Tento Dárce „**přebývá v církvi i v srdcích věřících**, [...] **modlí se v nich** a vydává svědectví o jejich přijetí za děti.“ (LG 4) **Církev uvádí do** veškeré **pravdy**¹⁶⁰ a **sjednocuje ji** ve společenství a ve službě. Duch svatý je zde také představen jako **dárce** hierarchických a charismatických **darů a plodů**, které církev potřebuje ke svému životu.¹⁶¹ Je tím, kdo **uvádí církev do poznání evangelia**, a stálou obnovou ji přivádí k **dokonalému sjednocení** s jejím vykupitelem a snoubencem **Kristem**. Tento bohatý výčet nás nemůže nechat na pochybách, že je to právě Duch svatý, kdo je dárce veškerého života církve.

V pojednání o církvi jako počátku Božího království na zemi, které následuje v pátém článku, nacházíme výrok o **propojení darů Krista a Ducha**: Kristus je ten, kdo plný Ducha vylévá na svou církev tohoto Ducha a tak ji vybavuje dary, které náležely jemu. Předává tak i počátek Božího království, které se projevilo v jeho (Kristově) přítomnosti. (srov. LG 5)

Konstituce nám dále dává zhlédnout Ducha svatého uvnitř obrazu církve jako tajemného těla Kristova (srov. LG 7). Křesťané jsou **v tělo**

¹⁵⁷ Srov. V. Boublík, *Boží lid*, s. 50.

¹⁵⁸ Srov. Ef 2,18.

¹⁵⁹ Srov. Jan 4,14; 7,38-39.

¹⁶⁰ Srov. Jan 16,13.

¹⁶¹ Srov. Ef 4,11-12; 1Kor 12,4; Gal 5,22.

Kristovo (v církvech) **uvádění na základě obdržení Ducha svatého**. Neboť tehdy, když Kristus „udělil Ducha bratřím povoláním ze všech národů, vytvořil z nich tajemným způsobem své tělo.“ (LG 7) Tím se vlastně říká, co již bylo řečeno jiným způsobem výše – skrze Ducha svatého jsou lidé přiváděni ke Kristu. **Ve křtu** jsou pak Kristu připodobněni, neboť se stávají jeho tělem: „my všichni jsme byli **pokřtěni jedním Duchem** v jedno tělo“ (1Kor 12,13). Svatý Pavel zde poukazuje na skutečnost přijetí Ducha svatého při této iniciační svátosti. (srov. LG 7)

Duch svatý **buduje Kristovo tělo svými dary**. Na tomto místě otcové koncilu chtějí zachytit význam učitelského úřadu a jeho autoritu, když o milosti, která byla udělena apoštolům, hovoří na základě 1Kor 14 jako o pravomoci, které „podřizuje sám Duch i charismatiky“ (LG 7). Uvnitř tajemného těla Kristova působí Duch svatý, který je stejný v hlavě jako v údech – v Kristu i církvi – **oživuje, sjednocuje a uvádí tělo - církve do pohybu**.

Druhá kapitola Lumen gentium pojednává o *církvi – jako o lidu Božím*. Tento pojem je biblický, ale ve vyjadřování magisteria byl zapomenut a Druhým vatikánským koncilem byl nově objeven.

Díky Kristovu zaslíbení už není **lid Boží vymezen** tělesnou příslušností k vyvolenému národu, jak byl před jeho příchodem, ale **na základě** nově vepsaného zákona v srdci – **Ducha Božího a vody křtu**. (srov. LG 9)

Pokřtění se skrze **pomazání Duchem svatým stávají** svatým kněžstvem a jako **kněží všeobecného kněžství** mají přinášet duchovní oběti a hlásat spásu Boží. Zvláště díky **svátosti biřmování**, ve které jsou obdařeni silou Ducha Božího, mají vydávat přesvědčivé svědectví o Bohu. Věřící mají jako celek dar nadpřirozeného **smyslu pro víru**, kdy se ve víře nemohou mýlit. Tento smysl je „probouzen a udržován Duchem pravdy“ (LG 12). Křesťané, kteří přijali svátost manželství a narodily se jim děti, mají své děti přivádět k Bohu. Tak se ve křtu milostí Ducha svatého stávají jejich děti dětmi Božími. (srov. LG 10, 11)

Duch svatý obdarovává svůj lid nejen prostřednictvím svátostí a služeb, ale své **dary (charismata)** „přiděluje každému zvlášť, jak chce“ (1Kor 12,11). Jde o uschopnění k různým pracím a úkolům užitečným pro obnovu a další rozvoj církve. Jsou to dary jednak oslnivé, ale i dary obyčejné. Obojí se mají přijímat vděčně a radostně. Církevním představeným přísluší posuzovat jejich pravost a nezhášet oheň Ducha. (srov. LG 12)

Církev je tvořena lidem Božím celého světa. Duch svatý je poslán, aby byl pro všechny věřící „**základem** shromáždění v jedno a **jednoty** v apoštolské nauce i v bratském společenství, v lámání chleba a v modlitbách“ (LG 13).

Do katolické církve jsou plně začleněni ti, kdo „mají Kristova Ducha a přijímají její (církve) plné zřízení a všechny prostředky spásy v ní ustanovené“ (LG 14). Katolická církev však ve světle Ducha svatého vnímá, že také ostatní křesťané mají k ní určitou vazbu. **Křesťané jiných křesťanských církví** mají podle konstituce s katolickou církví „dokonce i jakési **pravé spojení v Duchu svatém**, poněvadž on svou posvěcující silou, svými dary a milostmi působí také v nich a některé z nich posilnil až k prolítí krve.“ (LG 15) Duch svatý ve všech věřících vzbuzuje touhu, „aby se pokojně, způsobem stanoveným od Krista, sjednotili v jednom stádu pod jedním pastýřem.“ (LG 15) Také **nekřesťané** jsou voláni hlasem milosti k Bohu - aby plnili Boží vůli, jak ji poznávají z hlasu svědomí. Církev je poslaná Kristem, aby získávala učedníky a křtila je „ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“ (Mt 28,19-20), aby se celý svět přetvořil v Boží lid, Kristovo tělo a chrám Ducha svatého. (srov. LG 17)

IV. 2. Hierarchické zřízení jako nástroj Ducha svatého

Třetí kapitola konstituce pojednává o *hierarchickém zřízení církve*, kdy se zvláště věnuje *biskupskému úřadu*. Navazuje na učení Prvního vatikánského koncilu, který ve věroučné konstituci *Pastor aeternus* učí, že církev je vybudována Ježíšem Kristem skrze poslání apoštolů a jejich nástupců

biskupů, a skrze ustanovení svatého Petra do jejího čela, aby byl základem jednoty ve víře a společenství. Koncilní otcové chtějí „v započatém díle postoupit dále“ a především „veřejně vyhlásit a jasně vyslovit nauku o biskupech, nástupcích apoštolů“ (LG 18). Tyto texty na více místech hovoří o Duchu svatém, se kterým je poslání biskupů i celého hierarchického společenství tajemně propojeno.

Apoštolé, povolání Kristem nejdříve k synům Izraele¹⁶² byli ve svém poslání „úplně utvrzeni v den letnic“ (LG 19),¹⁶³ když podle Pánova příslibu **přijali Ducha svatého**, aby byli jeho svědky po celém světě.¹⁶⁴ Z moci **Ducha svatého** byli rovněž **ustanoveni nástupci apoštolů – biskupové**, kterým apoštolové odkázali úkol dobudovat a upevnit dílo, které započali (srov. LG 20).¹⁶⁵ Moc a milost Ducha svatého biskupové přijímají, již ne přímo jako apoštolové v den letnic, ale prostřednictvím **vkládání rukou** bratří biskupů **a skrze slova svěcení**.¹⁶⁶ (srov. LG 21)

Biskupové společně vytvářejí **biskupský sbor** (srov. LG 22), který je veden nástupcem svatého Petra. Celá zbývající část třetí kapitoly konstituce je prostoupena pojednáním o duchu jednoty, která má panovat v tomto hierarchickém uskupení. Text význam jednoty demonstruje na prastaré kázni, „podle níž biskupové, ustanovení po celém světě, udržovali společenství mezi sebou i s římským biskupem ve svazku jednoty, lásky a pokoje“ (LG 22). „Biskupové při věrném respektování prvenství a svrchovanosti své hlavy vykonávají svůj úřad z vlastní moci k dobru svých věřících, ba celé církve; **Duch svatý nepřetržitě posiluje tuto organickou strukturu a její svornost**.“ (LG 22)

Služba biskupů spočívá v hlásání evangelia všemu tvorstvu. To je náplní jejich **učitelského úřadu**. „Lidu sobě svěřenému kážou **víru**, kterou má věřit a uplatňovat v životě, a objasňují **ji ve světle Ducha svatého**“ (LG 25). Věrnost

¹⁶² Srov. Mt, 1,5-15.

¹⁶³ Srov. Sk 2,1-36.

¹⁶⁴ Srov. tamtéž, 1,8.

¹⁶⁵ Srov. tamtéž, 20,28.

¹⁶⁶ Srov. 1 Tim 4,14; 2 Tim 1,6-7.

pravdě učení u jednotlivého biskupa je dána právě v této jednotě se sborem biskupů a papežem. Neboť **Duch svatý způsobuje, že veškeré učení slavnostně vyhlášené římským biskupem nebo biskupským sborem a dále předkládané v duchu této jednoty jednotlivými biskupy věřícím, je ve shodě se zjevením, ať psaným, či tradovaným ústně. Toto zjevení je díky světlu Ducha svatého v církvi uchovááno a prostřednictvím učení církve věrně vykládáno.** (srov. LG 25)

Diecéze jsou místem výkonu **kněžské služby biskupů**, kteří realizují plnost svátosti kněžství především v eucharistické oběti, kolem které jsou shromážděni věřící, aby čerpali z tohoto zdroje jednoty společenství. Biskup řídí svou autoritou veškeré udílení svátostí. (srov. LG 26)

Biskup má jít v čele svého místního společenství. Je pastýřem po vzoru Krista. Tato **pravomoc k pastýřské službě - k řízení místní církve**, které má být službou – je biskupovi „vlastní, řádná a bezprostřední“ (LG 27). Na základě této moci je oprávněn „vydávat pro své poddané zákony, soudit a řídit všechno, co patří do oblasti bohoslužby a apoštolátu.“ (LG 27) Biskup přes svou autonomní moc zůstává podřízen Petrovu nástupci, který pravomoc biskupů „potvrzuje, posiluje a zajišťuje“ (LG 27), ale také z ohledu na dobro celé církve a věřících do jisté míry může omezit. **Tento řád je uchováán Duchem svatým.** (srov. LG 27)

IV. 3. Jednotlivé skupiny členů církve a všeobecné povolání ke svatosti

Ve čtvrté kapitole konstituce *věnované laikům* se přímo o Duchu svatém mnoho nemluví, nacházíme zmínky pouze ve článku věnovaném účasti laiků na všeobecném kněžství. Ovšem tyto myšlenky jsou velmi nosné a vypovídající: **Laici jsou „zasvěceni Kristu a posvěceni Duchem svatým“** a tak jsou povoláni k tomu, aby přinášeli všechny skutečnosti a námahy svého života

jako „duchovní oběti Bohu milé skrze Ježíše Krista“ (LG 34). Jsou povoláni k tomu, „aby se v nich rodily vždy hojnější plody Ducha“ (LG 34) a tak aby zasvěcovali Bohu svět.

Kapitola pátá hovoří *o všeobecném povolání ke svatosti v církvi*. Svatost je představena jako úkol pro každého člověka, ať je jeho osobní povolání a životní situace jakákoli. Pán Ježíš ke svatosti povolává každého člověka slovy: „Vy však buďte dokonalí, jako je dokonalý váš nebeský Otec“ (Mt 5,48) Všem sesílá **Ducha svatého, který člověka vede k lásce k Bohu a k bližnímu**. Konstituce popisuje jednotlivé cesty svatosti, které korespondují s životními povoláními člověka. Předestírá také prostředky svatosti, mezi kterými stojí na prvním místě láska k Bohu a bližnímu. Dále jsou to: poslušnost Božímu slovu, uskutečňování vůle Boží, časté přijímání svátostí, posvátné obřady, sebezápor, modlitba, bratrská služba a cvičení ctností. (srov. LG 39-42)

Řeholnímu stavu se věnuje následující *šestá kapitola* konstituce. Řeholní povolání je stav postavený na evangelijních radách čistoty chudoby a poslušnosti. **Církevní autorita pod vedením Ducha svatého evangelijní rady vykládá, řídí jejich praktikování a ustavuje trvalé formy života podle nich. Duch svatý je ten, kdo dává impulsy pro vznik nových řeholních společenství** a církev je pak ta, která poslušně následuje jeho podněty (srov. LG 43, 45): „Přijímá řeholní pravidla předložená vynikajícími muži a ženami, dále je upravuje a úředně schvaluje.“ (LG 45) Úkolem řeholníků je všem lidem prostřednictvím svého života ukazovat Krista (srov. LG 46), jejich poslání je tak v jistém smyslu totožné s posláním Ducha.

IV. 4. Eschatologie putující církve a její vztah k církvi nebeské a Matce Boží

Konstituce v *kapitole sedmé* pojednává o *eschatologickém rázu putující církve*.

Církev bude dovršena teprve v nebeské slávě, kdy bude v Kristu dokonale obnoveno lidstvo a s ním celý svět - nyní je církev na cestě. **Obnova**, kterou očekáváme „začala v Kristu, **pokračuje v seslání Ducha svatého a skrze něho dále postupuje v církvi**“ (LG 48). Máme už **první dary Ducha**, přesto uvnitř naříkáme¹⁶⁷ a toužíme po plném společenství s Kristem. (srov. LG 48)

Existuje vztah **společenství mezi církví pozemskou** – putující, **církví očišťující se po smrti a církví nebeskou** – oslavenou. V tomto společenství, které **utváří Kristův Duch** probíhá sdílení duchovních hodnot a vzájemná pomoc. (srov. LG 49) Velikým bohatstvím je pro nás křesťany příklad a pomoc svatých v nebi. „Vždyť jako nás přivádí blíže ke Kristu křesťanské společenství poutníků, tak nás i společenství se svatými spojuje s Kristem.“ (LG 50) Nejvznešenější společenství se svatými se uskutečňuje **při svaté liturgii**, ve které na nás **působí síla Ducha svatého** skrze svátostná znamení. (srov. LG 50)

Kapitola osmá pojednává o Blahoslavené Panně Marii a jejím vztahu ke Kristu a církvi. **Maria** při andělově zvěstování přijala Boží plán, že se má stát matkou jeho Syna. Tak se stala zároveň matkou celé církve, neboť ta je tělem Kristovým. (srov. LG 53) „**Katolická církev, poučena Duchem svatým, ji uctívá se synovskou láskou jako svou nejmilovanější matku.**“ (LG 53)

¹⁶⁷ Srov. Řím 8,23.

V. KAPITOLA

Duch svatý v Encyklice *Dominum et vivificantem*

V úvodu své encykliky papež Jan Pavel II. představuje Ducha svatého slovy nicejsko-cařihradského vyznání víry jako „Pána a dárce života, který mluvil ústy proroků“ (DEV 1) Tato ústřední pravda křesťanské víry, že Duch svatý je Pán – jedna z osob Trojice a zároveň je dárce života - ten, kdo dává podíl na Božím životě, je obsažená v názvu encykliky a také udává její strukturu.

Encyklika je rozdělena do úvodu, tří kapitol a závěru. Naše práce zde bude kopírovat toto členění, přičemž se zaměříme na tři kapitoly encykliky. První kapitola encykliky mluví o Duchu svatém jako o osobě Trojice, která je darována církvi. Naše podkapitola (V. 1.) se nazývá na základě encykliky: *Duch Otce a Syna daný církvi*. Druhá a třetí kapitola encykliky pak představují Ducha svatého, z pohledu jeho poslání, jako toho, který usvědčuje svět ze hříchu a dává život. Opět převezmeme názvy z encykliky: *Duch, který usvědčuje svět ze hříchu* (V. 2.) a *Duch, který dává život* (V. 3.).

V. 1. Duch Otce a Syna daný církvi

Nejprve pojďme nastínit obsah celé kapitoly. Kapitulu uvozuje **Ježíšova řeč na rozloučenou z Evangelia svatého Jana**, pronesená ve večeradle při poslední večeři. Je zdrojem bohatých a nosných Ježíšových výroků o Duchu svatém, které slouží za základ celého textu encykliky. V této Ježíšově řeči na rozloučenou „dosahuje **zjevení nejsvětější Trojice** vrcholu“ (DEV 9), proto také text dále pokračuje ve zjevování tajemství Ducha „shora dolů“, tedy od tajemství Trojice k církvi: Duch svatý je (podobně jako Syn) poslán ve

spásonosném sebedarování Otcem nejprve Synu a poté Synem (po jeho smrti a zmrtvýchvstání) církvi.

První podkapitola první kapitoly encykliky (srov. DEV 3-7) nám *přibližuje poslední večeři*. Tento text, zařazený na začátek encykliky vtahuje čtenáře do děje. Čtenář spolu s apoštoly zažívá Ježíšovo loučení a příslib příchodu „jiného Přímluvce“ (Jan 14,16), který přijde po Kristu a díky němu. Tento **Přímluvce** má být poslán Otcem ve jménu Krista a navázat na jeho poslání hlásat evangelium. Ježíš o něm říká: „Ale Přímluvce, Duch svatý, kterého Otec pošle ve jménu mém, ten **vás naučí všemu a připomene vám všechno** ostatní, co jsem vám řekl já.“ (Jan 14,26) Duch tak zajistí kontinuitu pravého obsahu Kristova poselství a v církvi bude trvat stále táž pravda. (srov. DEV 3, 4)

Duch svatý nejen bude připomínat Kristova slova, ale bude také **svědčit o Kristu**. Ježíš říká: „ten vydá o mně svědectví. Vy také vydávejte svědectví, protože jste se mnou od začátku.“ (Jan 15,26-27). Podobně tedy mají již brzy svědčit apoštolové. Ti díky svému poslání budou zvláštním způsobem přidružení k Duchu svatému a jejich lidské svědectví tak dostane nejvyšší oporu. (srov. DEV 5)

Duch svatý má ale také těžký úkol, apoštoly **uvést „do celé pravdy“**, kterou by v době před velikonoce ještě „nemohli snést“ (Jan 16,12-13). Jde o pravdu **spojenou s Kristovým sebezmařením** a pohoršením kříže. Tato celá pravda se má uskutečnit ve víře a **prostřednictvím víry**, která bude plodem působení Ducha v člověku. (srov. DEV 6)

Všechny tyto skutky Ducha se mají dít na základě důvěrného pouta v ekonomii spásy mezi ním a Kristem. Ježíš to dotvrzuje slovy: „On (tj. Duch) mě oslaví, protože z mého vezme a vám to oznámí.“ (Jan 16,14). A ještě zdůrazňuje božskou trojiční jednotu: „Všechno, co má Otec je moje; proto jsem řekl, že z mého vezme a vám to oznámí.“ (Jan 16,15; srov. DEV 7)

V závěru podkapitoly papež předešlá ještě jiná Kristova slova, která také zazněla ve večeřadle, o poslání Ducha „usvědčit svět ze hříchu, spravedlnosti a soudu.“ (Jan 16,8) Ta budou předmětem druhé kapitoly.

Dostáváme se k *pojedinání o Duchu svatém v rámci Trojice*, je mu věnována *druhá podkapitola* (srov. DEV 8-10). Duch svatý je poslán Otcem a Synem. Nejde však o neosobní sílu. Janův text, ze kterého encyklika vychází, popisuje Ducha svatého jako **osobu**. Neboť Otec, Syn a Duch svatý jsou jasně odlišeni a když Ježíš hovoří o Duchu, používá opakovaně osobní zájmeno „on“.

Tento Duch, osoba, je **poslán Otcem**, obdobně jako Syn, mocí Božího otcovství, ale **zároveň je poslán Synem**. Encyklika hovoří o příčinné souvislosti mezi Kristovým odchodem skrze kříž a příchodem Ducha. Duch svatý má přijít nejen po vykoupení, ale i **díky vykoupení**. Ježíš ve večeřadle říká: „Jestliže totiž neodejdu, Přímluvce k vám nepřijde. Odejdu-li však, pošlu ho k vám.“ (Jan 16,7) Pouze po vykoupení může lidstvo znovu v hojnosti obdržet Božího Ducha.

Řeč na rozloučenou je řečí, ve které „dosahuje zjevení nejsvětější Trojice vrcholu“ (DEV 9) a kterou můžeme pojat jako zvláštní přípravu na trinitární formuli velkého misijního příkazu, kterým Ježíš vysílá apoštoly mezi všechny národy, aby získávali učedníky a křtili je „ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“ (Mt 28,19). **Křest** má být svátostí, jejíž spásná moc působí účast na životě trojjediného Boha.

Tajemství Božího života je láska spojující tři božské osoby. Duch svatý je touto láskou, avšak jako osoba, která je mezi Otcem a Synem. On je **nestvořená láska**, neboť je od věčnosti. Je láska, která se dává, je proto také **nestvořeným darem**. Je to právě třetí božská osoba, která je zdrojem každého stvořeného daru tvorům a veškeré lásky. Encyklika odkazuje na slova apoštola Pavla: „Boží láska je nám vylita do srdce skrze Ducha svatého, který nám byl dán.“ (Řím 5,5)

Duch svatý však nepřichází k člověku poprvé až při příchodu Krista. O přítomnosti Trojice již na počátku lidských dějin hovoří *třetí oddíl* první kapitoly nazvaný *Spásonosné sebedarování Boha v Duchu svatém*. (srov. DEV 11-13)

Cílem veškerého Božího působení v životě lidí je „rozšíření nevýslovného společenství Otce, Syna a Ducha svatého“ (DEV 11) Prvopočátek tohoto Božího sdílení s člověkem nalzáme už v knize *Genezis*, která hovoří o stvoření člověka: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi [...] nad vodami vznášel se duch Boží“ (Gn 1,1-2). Zde v **počátku dějin lidstva** je **prvopočátek přítomnosti Božího Ducha** i celé Trojice.

Ježíš ve své řeči na rozloučenou však říká: „Jestliže totiž neodejdu, Přímluvce k vám nepřijde.“ (Jan 16,7) Kde se tedy vytratila ta prvotní přítomnost Boží? Encyklika vysvětluje, že je to hřích, který se vložil do dějin člověka, a který odporuje přítomnosti Božího ducha v lidech. Proto udává Ježíš svůj odchod jako podmínku příchodu Ducha.

Tak se **skrze vykoupění**, jehož plody přináší Duch člověku, uskutečňuje nové spásonosné sebedarování Boží. Proto může Ježíš říct, že se apoštolům zármutek obrátí v radost.¹⁶⁸ Jde o „**novou přítomnost Božího Ducha ve stvoření**“ (DEV 14), která přivádí lidi ke vztahu s jejich stvořitelem – Otcem: „A protože jste synové, poslal nám Bůh do srdce Ducha svého Syna, Ducha, který volá: ‚Abba! Otče!‘“

Následující *čtvrtá podkapitola* hovoří o vztahu *Mesiáše s Duchem svatým* (srov. DEV 15-18). „**Mesiáš**“ je doslovně „Christos“, tj. „**Pomazaný Božím duchem**“. Tak nazývali očekávaného vykupitele proroci Starého zákona. Ve starozákonní době bylo pomazání symbolem daru Ducha, který však ještě nebyl znám jako osoba.

¹⁶⁸ Srov. Jan 16,20.

Starozákonní prorok *Izaiáš* hovoří ve svém proroctví o tajemné osobě, na které „spočine duch Hospodinův: duch moudrosti a rozumnosti, duch rady a bohatýrské síly, duch poznání a bázně Hospodinovy.“ (Iz 11,1-2) Jiná obdobná slova proroka Izaiáše o pomazání Duchem na sebe vztáhl Ježíš při četbě Písma v jeruzalémském chrámě: „Duch Panovníka Hospodina je nade mnou. Hospodin mě pomazal k tomu, abych nesl radostnou zvěst pokorným, poslal mě obvázat rány zkroušených srdcem, vyhlásit zajatcům svobodu a vězňům propuštění, vyhlásit léto Hospodinovy přízně“ (Iz 61,1n).

Mesiáš je tedy pomazaný Duchem, ale zároveň **Poslaný s Duchem Páně**.¹⁶⁹ Jeho poslání má přinést lidstvu opravdové plody spásy. Kristus jediný **má plnost Božího Ducha**. Tuto plnost má v sobě a zároveň pro druhé.

Pátá podkapitola první kapitoly encykliky. (srov. DEV 19-21) **Mesiášské poslání Kristovo ohlašuje Jan Křtitel** u řeky Jordán: „Já vás křtím vodou. Přichází však mocnější než já, [...]. On vás bude křtít Duchem svatým a ohněm.“ (Lk 3,16) Jan na Ježíše, obdobně, jako Ježíš sám na sebe, vztahuje slova Izaiášova a pravost těchto slov **dotvrzuje Otec a Duch** po Ježíšově Křtu: „Otevřelo se nebe a viděl Ducha Božího jako holubici, jak se snáší a sestupuje na něj. A z nebe se ozval hlas: ‚To je můj milovaný Syn, v něm mám zalíbení.‘“ (Mt 3,16-17)

Dříve, než došlo k řeči na rozloučenou ve večeradle, Ježíš už postupně **zjevoval** svou přítomností **Ducha** svatého: evangelista Lukáš o něm mluví jako o tom, kdo byl „plný Ducha svatého“ (Lk 4,1), nebo též, že „zajásal v Duchu svatém“ (Lk 10,21). Toto zjevování Ducha vychází zevnitř – **z hlubiny Ježíšovy bytosti** (srov. DEV 21)

V *šesté podkapitole* (srov. DEV 22-24) se ocitáme opět na prahu velikonočních událostí ve večeradle. Duch svatý je Ježíšem (s ohledem na blízké darování Ducha) odhalen, jako Osoba – dar. Nastávající velikonoční

¹⁶⁹ Srov. Iz 48,16.

události jsou pak dobou příchodu Ducha svatého jako Přímluvce a Ducha pravdy.

Navečer v den zmrtvýchvstání přichází Ježíš za učedníky, zdraví je, předává jim Ducha svatého a vysílá je ke službě: „ ‚Pokoj vám! Jako Otec poslal mne, tak i já posílám vás.‘ Po těch slovech **na ně dechl a řekl jim: ‚Přijměte Ducha svatého! Komu hříchy odpustíte, tomu jsou odpuštěny, komu je neodpustíte, tomu odpuštěny nejsou.‘**“ (Jan 20,21-23) Ježíš dává apoštolům Ducha díky ukřižování a jakoby skrze své rány.¹⁷⁰ Tak díky tajemství kříže vzniká těsný svazek mezi posláním Synovým a posláním Ducha.

Sedmá podkapitola pojednává o Duchu svatém a době církve. (srov. DEV 25-26) **V den letnic sestoupil Duch svatý na apoštoly** shromážděné ve večeřadle, aby s nimi zůstal navěky. (srov. Sk 2) Začíná doba církve. Duch svatý **převzal** neviditelné **vedení** těch, kdo po odchodu Krista truchlili, že zůstali sirotky. S jeho příchodem **apoštolé nabyli síly** a pocítili, že dokáží plnit svěřené poslání. Předávání této letniční milosti přítomnosti Ducha svatého se děje prostřednictvím **biskupského svěcení, kněžského svěcení** a ve **svátosti biřmování**.

O tom, co koná Duch svatý v církvi k jejímu prospěchu, hovoří encyklika výčtem „činností Ducha“, který přejímá ze čtvrtého článku konstituce *Lumen gentium*.

Církev, která povstala o letnicích, trvá. To se projevuje i tak, že je **stále vedena Duchem**. To, co říká Duch svatý církvím vzhledem k nynějšímu období dějin spásy je podle slov papeže vyjádřeno bohatým učením Druhého vatikánského koncilu.

¹⁷⁰ Srov. Jan 20,20.

V. 2. Duch, který usvědčuje svět ze hříchu

Na tomto místě se dostáváme ke *druhé kapitole encykliky*, která se věnuje skutečnosti hříchu a roli Ducha svatého v jeho podrobení.

Ježíš ve večeřadle říká na adresu Ducha: „A on, až přijde, **usvědčí svět ze hříchu, ze spravedlnosti a ze soudu.**“ (Jan 16,8) Duch svatý má tedy dosvědčit, co znamená hřích, spravedlnost a soud a zároveň poukázat na jejich vztah k lidskému životu. Význam, který Ježíš pojmem hřích, spravedlnost a soud připisuje je zřejmý z jeho výkladu: Duch usvědčí svět „ze hříchu: že ve mne nevěří; ze spravedlnosti: že odcházím k Otci a už mě nevidíte; ze soudu: že vládce tohoto světa už je odsouzen.“ (Jan 16,9-11) Hřích tedy znamená v Ježíšově vysvětlení nevěru a nepřijetí jeho poslání, spravedlností je míněna konečná spravedlnost u Otce a soud, který, jak se zdá, by měl směřovat k světu odsuzujícímu Krista, se ale v Kristově výkladu týká jen „vládce tohoto světa“, satana. Encyklika chce ve své druhé kapitole sledovat především poslání Ducha: usvědčovat svět ze hříchu. Zároveň ale bude pohlížet na toto poslání ve světle celého Kristova výroku. (srov. DEV 27, 28)

V závěru první podkapitoly se podotýká, že nelze na skutečnost hříchu, z kterého má Duch usvědčovat, pohlížet jen jako hřích nevěry spojený s odsouzením Krista na kříži. Usvědčení světa ze hříchu je univerzalitou Ježíšova vykoupení rozšířeno na každý hřích, neboť všechny hříchy lidí mají vztah ke Kristovu kříži. (srov. DEV 29)

První usvědčení Duchem započalo v den letnic. Z podnětu Ducha svatého se Petr postavil před množství lidí a přednesl řeč, ve které vyčítá Izraelitům, že Ježíše Nazaretského, o kterém svědčil Bůh, přivedli na smrt. Působením Ducha pravdy je však ono „první odsouzení“ spojeno s vydáním

svědectví o vzkříšení a podstatě velikonočního tajemství.¹⁷¹ Petr sděluje: „Pánem a Mesiášem ustanovil Bůh právě toho Ježíše, kterého jste vy ukřižovali“ (Sk 2,36) To svědectví pohlo srdci lidí a ptají se Petra: „Co máme dělat“ a dostávají odpověď: „Obraťte se! A každý z vás, ať se dá pokřtít ve jménu Ježíše Krista, aby vám byly odpuštěny hříchy, a jako dar dostanete Ducha svatého.“ (Sk 2,37-38) Tak přináší usvědčení ze hříchu dvojí obdarování – pravdu ve svědomí a jistotu o vykoupění, která spočívá na příslibu Ducha Přímluvce. (srov. DEV 30, 31)

V *třetí podkapitole* druhé kapitoly encykliky (srov. DEV 33-38) papež pedagogicky vysvětluje skutečnost prvotního hříchu a roli Ducha svatého při jeho objasnění. Podstata hříchu spočívá v neposlušnosti a v odpírání vůle člověka vůli Boží. Bůh je „prvním a nejvyšším pramenem pro rozhodování o dobru a zlu“ (DEV 36), dává člověku skrze Ducha svatého darem svědomí jako nástroj spojení s Bohem, člověk však chce sám rozhodovat o tom, co je dobré a špatné. Prvotní hřích je v jistém smyslu nevěrou, oním „nevěří“, které slyšíme z úst Krista ve večeřadle.

Duch Boží, zná od začátku tajemství člověka, protože byl při jeho stvoření jako pramen každého jeho obdarování: existence, podoby Boží, schopnosti osobního vztahu, schopnosti smlouvy, povolání k přátelství. Je to tedy on - láska Otce a Syna, kdo „**může plně usvědčit z hříchu**, který byl na počátku“ (DEV 35) a který spočívá ve lži a v odmítnutím daru lásky. Od prvotního hříchu je působením nepřítele zfalšovaná pravda o Bohu a o člověku. Bůh je představen jako „zdroj nebezpečí a ohrožení“ (DEV 38) a člověk jako ten kdo může jako Bůh poznávat dobro a zlo.¹⁷² Působením „otce lži“ tak bude v celých dějinách lidstva existovat v člověku tendence k odmítnutí Boha. Tento sklon však v posledním důsledku odcizuje člověka sobě samému.

¹⁷¹ Srov. Sk 2,22-24.

¹⁷² Srov. Gen 3,5.

O soucitu Boha s hříšným člověkem a o proměně lidství Adamových potomků pojednává *čtvrtá podkapitola* (srov. DEV 39-41).

Hřích je, podle slov Písma, urážka Boha. Přesto, že skutečnost dokonalosti Boha vylučuje u něj možnost jakéhokoli nedostatku, a tedy, zdá se, i bolesti, na základě svědectví Božího slova nacházíme u Boha Otce „soucit s člověkem, jako by sdílel jeho bolest.“ (DEV 39) Z tohoto soucitu pak vyvěrá výkupná láska darovaná Ježíšem Kristem. **Zosobněnou spásonosnou láskou a milosrdenstvím Otce je Duch svatý.** On u Boha Otce proměňuje pohled na lidský hřích v darování spásonosné lásky.

Tentýž Duch je **přítomen ve spásonosné oběti Kristově.**¹⁷³ Při svém utrpení se „Ježíš Kristus ve svém lidství úplně otevřel působení Ducha – Parakléta, který z utrpení dává vzniknout věčné spásonosné lásce.“ (DEV 40) V osobě Ježíše Krista tak vzniká **nové lidství**, které se ocitá v Duchu svatém – v lásce.

Ježíš Kristus nechal Ducha, aby na jeho těle **staré lidství, spojené s hříchy a utrpením, přetvořil v dokonalou oběť.** Duch svatý jako oheň z nebe stravuje Kristovu oběť ohněm lásky. V této oběti Ježíš Kristus přijímá Ducha svatého takovým způsobem, že potom jenom on s Bohem Otcem ho může dát apoštolům, církvi a lidstvu. Duch svatý je „láska, která působí v hloubi velikonočního tajemství.“ (DEV 41)

Pátá podkapitola druhé kapitoly encykliky (srov. DEV 42-45). První den po sobotě přichází Ježíš do uzavřeného večeřadla a oslovuje apoštoly: „Přijměte Ducha svatého! Komu hříchy odpustíte, tomu jsou odpuštěny.“ (Jan 20,22n) Uděluje tak apoštolům moc **odpouštět v Duchu svatém hříchy.** Je to Duch svatý, **díky jehož četným darům** „se může jakýkoli **hřích podrobit spásné Boží moci.**“ (DEV 42) Na tomto místě je zmínka o tzv. „sedmi darech Ducha svatého“ – ony boří všechno zlo v člověku a přivádí veškeré dobro.

¹⁷³ Srov. Žid 9,13.

On je také ten, kdo dává poznat člověku jeho zlo prostřednictvím **svědomí**. To usměrňuje člověka, aby nazýval dobro i zlo pravými jmény. Duch nabádá člověka, aby podle svědomí jednal a tak se přizpůsoboval objektivním mravním normám.

Svědomí je zdrojem výčitek jako podíl na utrpení Božím, které způsobují hříchy člověka. Přijatá výčitka svědomí se může měnit ve spásonosnou lásku, která umí trpět, a člověk se otevírá odpuštění hříchu.

O **hříchu proti Duchu svatému** hovoří *šestá podkapitola* druhé kapitoly encykliky (DEV 46-48). Poznání skutečnosti neodpustitelného hříchu, nazývaného „rouháním proti Duchu svatému“, vychází z Písma. Ježíš říká: „Každý hřích i každé rouhání může být odpuštěno, ale rouhání proti Duchu odpuštěno nebude. Řekne-li někdo slovo proti Synu člověka, může mu být odpuštěno, ale kdo by ho řekl proti Duchu svatému, tomu nebude odpuštěno ani v tomto věku, ani v budoucím.“ (Mt 12,31n)

Vysvětlení nacházíme u sv. Tomáše Akvinského, který ukazuje, že jde o hřích neodpustitelný podle své povahy, protože tento hřích vylučuje prvky, díky kterým jsou hříchy odpouštěny. Ono „rouhání“ se tedy zakládá na „odmítnutí spásy, kterou Bůh nabízí člověku prostřednictvím Ducha svatého“ (DEV 46). Jde o **všemožné odporování člověka přijmout odpuštění**, domáhání se práva na setrvání ve zlu a odmítání vykoupení.

S tím úzce souvisí ztráta smyslu pro hřích v člověku. Na těchto místech papež odkazuje na apoštolskou adhortaci *Reconciliatio et paenitentia (Smíření a pokání)*, která o této skutečnosti blíže pojednává.

Duch svatý vyvádí lidi z „tajemství špatnosti“. Opakem tajemství špatnosti je „spravedlnost evangelia a vykoupení, spravedlnost horského kázání a kříže, která působí očištění svědomí prostřednictvím Beránkovy krve.“ (DEV 48) Když se člověk oddá této spravedlnosti, Duch svatý ho přivádí do života.

V. 3. Duch, který dává život

Třetí kapitola encykliky je zaměřená na pojednání o Duchu svatém, jakožto dárci života, v církvi. Zároveň část této kapitoly představuje námět pro jubileum, které proběhlo v roce 2000.

První podkapitola třetí kapitoly encykliky – Kristus je počatý z Ducha svatého. (srov. DEV 49-51) To, že Duch svatý je dárcem života se výrazně a zcela jedinečně projevilo při početí a narození Ježíše Krista. **Tajemství vtělení** církev vyznává od začátku jako klíčové tajemství víry, ve kterém se odvolává na Ducha svatého: „Skrze Ducha svatého přijal tělo z Marie Panny a stal se člověkem“ (nicejsko-cařihradské vyznání víry).

Proto je také velké jubileum jak kristologické, tak pneumatologické povahy. Církev je vybízena, aby se na toto jubileum připravovala v Duchu svatém – to co se událo v Duchu svatém se může vynořit z paměti církve jen skrze něho.

Očím věřících je stavena před oči Panna Maria, která v poslušnosti uvěřila Bohu. Její víra i **víra** ve své podstatě vůbec je ukázána jako otevření lidského srdce „k daru sebesdělování Boha v Duchu svatém“ (DEV 51). Tato otevřenost Bohu v Duchu je zdrojem plnosti svobody. O tom mluví svatý Pavel: „Ten Pán je však Duch: a kde je Duch Páně, tam je svoboda.“ (2Kor 3,17)

Druhá podkapitola třetí kapitoly encykliky (srov. DEV 52-54). Tajemství vtělení otvírá novým způsobem pramen božského života v lidských dějinách. Díky němu jsou také lidé přijati za syny Boží a jako adoptivní děti mají podíl na Božské přirozenosti. Tajemstvím vtělení je **lidský život obnoven**.

Toto obnovení se děje působením Ducha svatého – nestvořeného daru, který do lidské duše vkládá zvláštní dar stvořený – **milost posvěcující**. Ta je

v člověku počátkem nového života nadpřirozeného. Milost tak zahrnuje dar Krista i Ducha.

Svoboda Boží v udílení milosti je předmětem následujících vět encykliky. Odkazují na Druhý vatikánský koncil, který učí, že **Duch svatý působí také mimo viditelné hranice církve** v životech všech lidí dobré vůle (srov. GS 22; LG 16).

Třetí podkapitola této závěrečné kapitoly hovoří o skutečnosti *odporu a opozice vůči Božímu Duchu* (srov. DEV 55-57). Ta souvisí na jednu stranu s faktem, že Duch svatý se od světa odlišuje jako neviditelný a čirý Duch, který je dokonalý, oproti světu viditelnému, hmotnému a v mnohém nedokonalému.

Hlavní důvodem této opozice je však hřích, který se zmocňuje lidského srdce. Tak člověk jako bytost složená duchovně-tělesná zažívá na sobě následky hříchu, které se pojí s jeho tělesností. Proto svatý Pavel píše: „Žijte duchovně, a nepropadnete žádostem těla. Tělo totiž touží proti Duchu, a duch zase proti tělu. Mezi nimi je vzájemný odpor, takže neděláte, co byste chtěli.“ (Gal 5,16-17) A jinde svatý Pavel jmenuje skutky, ke kterým „vede tělo“. Patří mezi ně jak skutky, které by se mohly definovat jako tělesné: smilstvo, nečistota, opilství ..., ale také nepřátelství, žárlivost, ctižádost Na druhou stranu klade apoštol skutky, které jsou **plodem Ducha**: „**lásku, radost, pokoj, shovívavost, vlídnost, dobrotu, věrnost, tichost, zdrženlivost.**“ (Gal 5,22-23) Toto pojetí nemá stavět do nenávisti lidské tělo, které přeci tvoří s duší přirozenost člověka, spíše jde o rozlišení mravně dobrých a mravně špatných skutků, které souvisí s odporem nebo poslušností „vůči spásonosnému působení Ducha svatého“. Po vyjmenování plodů ducha apoštol doplňuje: „Protože **Duch je našim životem**, podle Ducha také jednejme!“ Život podle Ducha tedy znamená žít - být živý, důsledek života „podle těla“ je smrt.¹⁷⁴

Materialismus, na který podle encykliky odkazuje Druhý vatikánský koncil, je formou toho odporu. Je to důsledné rozvinutí opozice vůči Božímu

¹⁷⁴ Srov. Řím 8,6.13.

Duchu, vylučuje proto přítomnost a působení Boha. Materialismus znamená „přijetí smrti jako nejzazší hranice lidské existence“ (DEV 57), která je nepřekročitelná.

Společnost je jím poznamenána na mnoha polích. I v tomto tlaku nicoty však zůstává křesťanům naděje v Bohu, neboť „máme první dary Ducha“ (Řím 8,23) a on „nám přichází na pomoc v naší slabosti“ (Řím 8,26).

Čtvrtá podkapitola třetí kapitoly encykliky (srov. DEV 58-60). Církev zvěstuje ve jménu Kristova zmrtvýchvstání život a toho, kdo jej dává – Ducha oživovatele. Spolupracuje s ním v darování života. **Duch a církev** společně pak **oživují vnitřního člověka**, který pod vlivem Ducha svatého dozrává a sílí. Darem milosti vchází člověk do „nového života“, je uveden do nadpřirozeného božského života a stává se „chrámem Ducha svatého“ (1Kor 6,19).

Takto oživený člověk díky důvěrnému vztahu s Bohem chápe novým způsobem sám sebe a důvod „plného sebedílení s ostatními lidmi prostřednictvím darování sebe samého“ (DEV 59). Je osvobozen od různých determinismů a nátlaků, které opanovaly jeho nitro, které má být svatyní, v níž Duch svatý působí prostřednictvím svědomí. Díky Božímu osvobození **člověk nachází pravou důstojnost**. Křesťané jsou na mnoha místech svědky této prvé důstojnosti. V poslušnosti vůči Duchu svatému, inspirování touhou po budoucím věku, usilují o budování všeho, co je ušlechtilé, dobré a krásné v rámci lidské společnosti. Tak v tajemství vtělení Božího Syna potvrzují velikost člověka.

Pátá podkapitola třetí kapitoly encykliky pojednává o církvi (srov. DEV 61-64) Tato pasáž má být odpovědí na touhu církve v této době znovu vniknout do podstaty vlastního poslání.

Po Kristově odchodu se naplnil jeho slib a přišel Duch svatý. Kristus však také řekl: Hle, já jsem s vámi po všechny dny až do konce světa!“ (Mt

28,20) **Kristus, který odešel přichází díky působení Ducha** v církvi novým způsobem – v **svátostné realitě**.

Je to právě **eucharistie**, oltární oběť a svaté přijímání, jejímž prostřednictvím posiluje Duch svatý vnitřního člověka a díky níž má církve své sebeprojevení a sebezpotvrzení. Eucharistie je zdrojem jednoty církve.

Ve svátostné přítomnosti Krista církve hlouběji objevuje tajemství sebe samé – to, že je svátostí. Tuto svou identitu nachází ve velikonočním tajemství v seslání Ducha. „V intimitě neviditelné přítomnosti Ducha, Syn, který odešel ve velikonočním tajemství, přichází a je ustavičně přítomen v tajemství církve.“ (DEV 63) To vše se děje svátostně díky působení Ducha svatého, který čerpá z Kristova bohatství a neustále dává církvi život.

Tak díky Kristovy milosti církve – „svátost“¹⁷⁵ rozdílí svátosti, které viditelně spravuje a jejichž prostřednictvím Duch rozdává život svátostmi naznačovaný. Spolu s Duchem tu působí Kristus.

Encyklika odkazuje na Druhý vatikánský koncil, který dodává, že církve je svátost jednoty celého lidského pokolení. Církve je znamení a nástroj sbližování člověka a Boha.

Šestá podkapitola třetí kapitoly encykliky. **Přítomnost Ducha** svatého můžeme nejnadhěji zakusit v **modlitbě**. Je Dar, který přichází do srdce člověka spolu s modlitbou. Apoštol Pavel píše: „Vždyť ani nevíme, oč se máme vlastně modlit. A tu sám Duch se za nás přimlouvá vzdechy, které nelze vyjádřit.“ (Řím 8,26) Duch svatý tak nejen působí, že se modlíme, ale v modlitbě nás vede zevnitř a napravuje naši neschopnost modlení.

Církve, která vyšla v den letnic z večeřadla, kde apoštolové spolu s Marií bděli na modlitbách, stále zůstává „věrná tajemství svého zrození“ (DEV 66). Zůstává také propojena s modlící se Pannou Marií. Modlitba církve je tak volání ke Kristu, aby opět přišel. Jak praví slova *Apokalypsy*: „Duch i

¹⁷⁵ Církve je svátostí v odlišném smyslu, než jak to platí o sedmi svátostech. Je „jakoby svátost“, neboť je nástroj vnitřního spojení s Bohem. Srov. LG.

nevěsta praví: „Přijď!“ (Zj 22,17); a Duch svatý střeží tuto eschatologickou naději Kristova druhého příchodu.

VI. KAPITOLA

Souhrnný pohled – Duch svatý v životě církve podle vybraných dokumentů

Dokumenty, kterými jsme se zabývali se od sebe liší ve více aspektech. Na první pohled zřejmý je především rozdílný hlavní „objekt“ zájmu. Zatímco Věřoučná konstituce *Lumen gentium* upírá svůj zrak na církev, jako na skutečnost viditelnou, ale i duchovní, encyklika *Dominum et vivifikantem* má ve středu své pozornosti Osobu Ducha svatého.

Od jejich zaměření se odvíjí také struktura. Zatímco u *Lumen gentium* je struktura postavena především na popisu viditelných skutečností církve, u *Dominum et vivifikantem* je zřejmé, že je struktura vystavena především na jednotlivých nosných tématech pneumatologie, s tím, že se přidržuje i historického kontextu zjevení Ducha.

Stěžejní je pro naši práci obsah dokumentů. Encyklika *Dominum et vivifikantem* nám poskytla ucelenější výklad o osobě a působení Ducha svatého než věroučná konstituce a zároveň jsme v ní získali více informací o tom, kdo je Duch svatý jako osoba. Oba dokumenty nám pak nabídly mnoho informací o působení Ducha svatého v církvi a v životě člověka.

VI. 1. Kdo je Duch svatý

O tom, kdo je Duch svatý nám mohou mnoho napovědět tituly, které jsou mu v dokumentech připisovány.

Věřoučná konstituce *Lumen gentium* Ducha Božího nejčastěji nazývá *Duchem svatým*, ale též *Duchem pravdy*, (srov. LG 12)¹⁷⁶ *Duchem Kristovým*, (srov. LG 7) nebo *Duchem Syna Božího*. (srov. LG 13) Na jednom z míst nacházíme výrok o Duchu, jako o prameni živé vody, která tryská do věčného života. (srov. LG 4)¹⁷⁷

Encyklika *Dominum et vivificantem* hovoří o Duchu svatém jako o *Paraklétovi* neboli *Přímlovci*. (srov. DEV 3)¹⁷⁸ Jinde jej nazývá na základě Písma *Duchem Páně*, (srov. DEV 16,17)¹⁷⁹ *Duchem Hospodinovým*, (srov. DEV 15)¹⁸⁰ nebo *Duchem pravdy*. (srov. DEV 48) O Duchu říká, že si jej můžeme představit jako Boží „zosobněné a nadpřirozeně uskutečněné milosrdenství“ (DEV 39), „oheň z nebe“ (DEV 41). Hovoří o něm jako o nestvořeném daru, (srov. DEV 52) neviditelném dokonale čirém duchu. (srov. DEV 55)

O Osobě Ducha svatého se dočítáme, že byl na počátku přítomný ve stvoření (srov. DEV 12) a díky vykoupení je v něm opět přítomen nově. (srov. DEV 13) Je poslán Otcem spolu se Synem jako Kristovo pomazání. (srov. DEV 8, 15) Je přítomen v Kristově oběti kříže (srov. DEV 40) a poté od něho poslán církvi. (srov. DEV 25) Přebývá v modlitbách církve, v liturgii, posvátných znameních i v srdcích lidí. (srov. DEV 61-65)

VI. 2. Jak Duch svatý působí v životě církve

Celé naše úsilí směřovalo k tomu, abychom poznali, jak Duch svatý v církvi působí a přebývá. Na tomto místě shrneme vše podstatné, co nám k tomu dva magisteriální dokumenty poskytly.

¹⁷⁶ Srov. Jan 16,3.

¹⁷⁷ Srov. tamtéž 4,14; 7,38-39.

¹⁷⁸ Srov. tamtéž, 14,16.26.

¹⁷⁹ Srov. Iz 61,1.

¹⁸⁰ Srov. tamtéž, 11,1.

Počátek církve

O počátku církve v souvislosti s Duchem svatým hovoří oba dokumenty. V *Lumen gentium* čteme o počátku církve: Církev, „když se naplnil čas, byla založena a stala se zjevnou vylitím Ducha.“ (LG 2) Ve čtvrtém článku nacházíme, že se to stalo o letnicích, kdy byl Duch seslán, i účel jeho poslání, přičemž text vychází z listu *Efezanům* 2,18: „aby stále posvěcoval církev a věřící, aby tak měli skrze Krista v jednom Duchu přístup k Otci.“ (LG 4) Na toto místo konstituce odkazuje i encyklika *Dominum et vivificantem*. (srov. DEV 25) Encyklika připomíná propojenost události seslání Ducha s velikonoční nedělí, kdy Ježíš přinesl Ducha apoštolům. A dále popisuje seslání Ducha na základě dekretu Druhého vatikánského koncilu, *Ad gentes*, který ukazuje souvislost mezi sesláním Ducha svatého a misijním hlásáním evangelia. Říká: Duch „v den letnic však sestoupil na apoštoly, aby s nimi zůstal na věky. Církev veřejně vystoupila před zástupy, kázáním se začalo šířit evangelium mezi národy“ (DEV 25)¹⁸¹.

O setrvání Ducha v církvi po letnicích až do této chvíle hovoří konstituce *Lumen gentium* a encyklika ji cituje. (srov. LG 4; DEV 25) V *Dominum et vivificantem* ještě na jiném místě nacházíme zmínku o stálé přítomnosti tohoto „činného Ducha svatého“ v církvi. (srov. DEV 63)

Apoštolský úřad

O apoštolském úřadě mluví oba dokumenty, přičemž podrobněji o něm pojednává konstituce. Oba zmiňují úzkou propojenost mezi tímto posláním a Duchem svatým.

Na začátku církve, když Duch sestoupil na apoštoly, převzal neviditelným způsobem jejich vedení a dal jim sílu a energii k jejich poslání. (srov. DEV 25) Je dárce hierarchických darů. (srov. LG 4; DEV 25) Jeho mocí jsou ustanoveni biskupové. (srov. LG 20) Také o předávání Ducha

¹⁸¹ Srov. 2. vatikánský koncil, *Ad gentes*, 4.

svatého při biskupském svěcení se zmiňují oba dokumenty, přičemž encyklika hovoří o předávání „milosti Ducha svatého“ (DEV 25) a konstituce na základě Písma o „duchovním daru“, který apoštolé předali svým pomocníkům vkládáním rukou a který se v biskupském svěcení dostal až k nám. (srov. LG 21)¹⁸²

Duch svatý působí i na celou hierarchii, udržuje jednotu biskupského sboru a hierarchické struktury. (srov. LG 22)

Učitelství úřad

Učitelství úřad je v *Dominum et vivificantem* představen jako dar Ducha svatého, který vydává svědectví o Kristu, (srov. DEV 5) uvádí církev do celé pravdy (srov. DEV 6; 25)¹⁸³ a omlazuje ji silou evangelia. (srov. DEV 25) Výroky v 25. článku encykliky jsou citovány ze čtvrtého článku *Lumen gentium*. Duch svatý je ten, kdo apoštoly učí a připomíná jim Kristovo učení (srov. DEV 4) a působí, že církev proniká do tajemství vtělení. (srov. DEV 49)

Konstituce *Lumen gentium* podrobně mluví o učitelství úřadu a neomylnosti v článku 25, přičemž hned na jeho začátku text uvozuje informaci, která nemá nikoho nechat na pochybách o působení Ducha svatého v rámci učitelství úřadu: Biskupové svěřenému lidu „kážou víru, [...] a objasňují ji ve světle Ducha svatého“ (LG 25). Působení Ducha svatého je pak výslovně připomenuto při definici neomylnosti papeže mluvícího ex cathedra i při vyjádření o neomylnosti sboru biskupů, vykonávajícího učitelství úřad spolu s papežem. (srov. LG 25) Výše v textu konstituce je pak zmíněno, že Kristus vykonává svůj prorocký úřad i prostřednictvím laiků (LG 35), můžeme tedy odvodit, že i oni mají v této oblasti podíl na daru Ducha svatého. Jakým způsobem, se mají laici na Kristově učitelství úřadu podílet je v článku vysvětleno.

¹⁸² Srov. 1 Tim 4,14; 2 Tim 1,6-7.

¹⁸³ Srov. Jan 16,13.

Kněžský úřad

O vztahu kněžského úřadu biskupů a Ducha encyklika ani konstituce výslovně nemluví, nicméně z obou dokumentů je vztah zřejmý, například z přítomnosti Ducha svatého v eucharistii. (srov. DEV 62) Encyklika však hovoří o pomazání pokřtěných Duchem na kněze všeobecného kněžství. (srov. LG 10)

Jednota o obnova církve

O Duchu svatém, jako o dárci jednoty církve hovoří především konstituce *Lumen gentium* a to na více místech: Aby se církev jako Tělo obnovovala, dostala od Krista Ducha, který je stejný „v hlavě i údech“ a který sjednocuje a uvádí v pohyb celé tělo. (srov. LG 7) „Duch sjednocuje tělo sám sebou, svou silou, i vnitřním spojením údů.“ (LG 7) O sjednocení a obnově církve Duchem hovoří i druhá kapitola zaměřená na církev, jako na Boží lid. (srov. LG 9) Duch utváří společenství církve putující a nebeské. (srov. LG 49)

Konstituce zcela novým způsobem mluví o církvi jako o svátosti, která je znamením vnitřního spojení s Bohem a jednoty *celého lidstva*. (srov. LG 1) Z tohoto textu vychází i encyklika *Dominum et vivificantem* která vysvětluje na základě analogie víry, že svátostnost církve vychází ze vztahu církve k Duchu svatému. „Církev je znamení a nástroj přítomnosti a působnosti oživujícího Ducha.“ (DEV 64)

Plné společenství s církvi mají ti, kdo „mají Kristova Ducha a přijímají její celé zřízení a prostředky spásy v ní ustanovené, a v jejím viditelném organismu se spojují s Kristem“ (LG 14). Duch však sjednává jednotu i napříč denominacemi a působí ve všech křesťanech jiných církví. Ti tak mají v Duchu svatém určité pravé spojení s katolickou církvi. (srov. LG 15)

Encyklika *Dominum et vivificantem* hovoří o potřebě jednoty rozdělené Kristovy církve v souvislosti s eucharistickým společenstvím. Křesťané jsou vybízeni, na základě textu dekretu 2. vatikánského koncilu *Unitatis redintegratio*, aby „přizpůsobili své myšlení a jednání vůli Ducha svatého,

zdroji jednoty církve“ (DEV 62). Tak mají dospět k jednotě kolem eucharistie, která je znamením oné jednoty. (srov. DEV 62)

Odpuštění hříchů

Odpuštění hřichu je jedno z ústředních témat encykliky *Dominum et vivificantem*. O roli Ducha svatého v procesu obrácení člověka i v každém uvědomění si hřichu mluví encyklika ve své druhé kapitole. Duch je ten, kdo usvědčuje svět ze hřichu (srov. např. DEV 7, 27) a vyvádí lidi z hřichu a „sféry soudu“ do spravedlnosti (srov. DEV 48). Duch svatý působí v člověku skrze „světlo srdce“ kterým je svědomí, a kterým se Duch v člověku sám stává. (srov. DEV 42) K evangelijnímu „usvědčování ze hřichu“ dochází v člověku výlučně skrze svědomí. (srov. DEV 43)

Mimo svědomí však existují mnohé další dary, které napomáhají podrobení hřichu pod spásnou Boží moc, ty jsou rovněž darem Ducha svatého. (srov. DEV 42)

Samotný akt odpuštění probíhá uvnitř církve prostřednictvím biskupů a jejich pomocníků kněží. Ti když odpouští hřichy, jsou prostředníky Ducha, který koná dílo, jehož je sám transcendentním původcem. (srov. DEV 42)

Věřoučná konstituce se k tématu odpuštění hříchů vyjadřuje pouze ve stručnosti. O odpuštění hříchů ve svátosti pokání hovoří ve svém 11. článku. O působení Ducha svatého na poli odpuštění hříchů však mluví hned ve své první kapitole. Odkazuje na Janovy verše svědčící o Duchu svatém, jako prameni vody, která tryská do života věčného¹⁸⁴ a vysvětluje, že „skrze něho Otec oživuje lidi mrtvé hřichem“ (LG 4).

Podíl Ducha na spáse člověka

Než si přiblížíme, co říká o působení Ducha v souvislosti se spásou konstituce *Lumen gentium*, připomeňme, že Duch je ten, kdo posvěcuje a zprostředkovává spásu, získanou Kristem, člověku. Proto jej nazýváme

¹⁸⁴ Srov. Jan 4,14; 7,38-39.

životem, který k člověku přichází. Ono posvěcení člověka se děje prostřednictvím milosti posvěcující.

O Duchu svatém, jako o životě mluví konstituce ve svém čtvrtém a sedmém článku. Duch je ten, kdo posvěcuje člověka, aby měl skrze Krista přístup k Otci; proto také Duch svatý přebývá v srdci člověka (srov. LG 4) a oživuje jej. (srov. LG 7) Vede všechny křesťany ke svatosti a lásce k Bohu a k bližnímu. (srov. LG 40)

Encyklika *Dominum et vivificantem* podrobně vysvětluje působení Ducha svatého v životě a nitru člověka. Duch svatý přistupuje k člověku působením stvořeného daru milosti posvěcující, díky které obnovuje jeho život. (srov. DEV 52) Pod vlivem Ducha dozrává a sílí vnitřní člověk a člověk vchází do nového života, který je skutečností nadpřirozenou a božskou. Člověk se stává „chrámem Ducha svatého“¹⁸⁵. Přichází k němu nejsvětější Trojice a člověk přijímá život „podle Ducha“. (srov. DEV 58)

Duch je ten, kdo zná člověka z hloubky - zná tajemství jeho bytí. (srov. DEV 35)¹⁸⁶ Způsobuje, že člověk poznává sám sebe, svou pravou důstojnost. Přetváří staré lidství ve výkupnou oběť a skrze Kristovu oběť vytváří nové lidství. (srov. DEV 40)

Svatosti a liturgie

V konstituci *Lumen gentium* nacházíme tyto zmínky: Duch svatý uvádí křesťany křtem v tělo Kristovo. (srov. LG 7)¹⁸⁷ Zvláštní svátostí, v níž křesťan přijímá Ducha svatého je biřmování, které „dokonaleji spojuje s církví a obdařuje zvláštní silou Ducha svatého.“ (LG 11) Ten, kdo je obdařen plností svátosti kněžství k rozdílení svátostí je biskup. (srov. LG 26) A jsou to biskupové, kdo přijali Ducha svatého při svém svěcení.

O vztahu Ducha a eucharistie hovoří encyklika *Dominum et vivificantem*: Duch svatý působí, že Kristus přichází ve svátosti eucharistie.

¹⁸⁵ Srov. 1 Kor 3,16-17.

¹⁸⁶ Srov. tamtéž, 2,10.

¹⁸⁷ Srov. tamtéž, 12,13.

(srov. DEV 62) Kristus, který odešel, přichází novým způsobem nyní a stále. Toto nové Kristovo přicházení skrze Ducha svatého, jeho stálá přítomnost a působení v duchovním životě, se uskutečňuje v svátostné realitě. (srov. DEV 61) O eucharistii a spásné službě, kterou církev vykonává „prostřednictvím různých svátostí“ hovoří encyklika ve svém 63. článku.

Modlitba

Konstituce přibližuje, že Duch svatý „přebývá v církvi a srdcích věřících jako v chrámě, modlí se v nich a vydává svědectví o jejich přijetí za děti.“ (LG 4)¹⁸⁸

Encyklika odkazuje na toto místo konstituce ve svém 25. článku. Duch se dává člověku zakoušet v modlitbě, je „dar, který přichází do srdce člověka spolu s modlitbou.“ (DEV 65)

Dary a charismata

Věřoučná konstituce ve svém 12. článku pojednává Duchu svatém, jako o dárci darů a charismat. Duch svatý Boží lid „zkrášluje ctnostmi nejen prostřednictvím svátostí a služeb, nýbrž nadto své dary přiděluje každému zvlášť, jak chce.“ (LG 12)¹⁸⁹ Rozdává zvláštní milosti, kterými věřící činí schopné „pohotově přijímat různé práce či úkoly užitečné pro obnovu a další rozvoj církve“ (LG 12)¹⁹⁰.

Článek věnovaný všeobecnému povolání ke svatosti připomíná jako prostředek posvěcení přinášení „plodů Ducha“ (srov. LG 40)¹⁹¹

Encyklika *Lumen gentium* o obdarování Duchem hovoří na řadě míst. Duch je ten, kdo Dává dar víry. (srov. DEV 51) Je pramen každého obdarování: existence, podoby Boží, schopnosti osobního vztahu, schopnosti smlouvy, povolání k přátelství. (srov. DEV 34)

¹⁸⁸ Srov. 1 Kor 3,16; 6,19; Gal 4,6; Řím 8, 15-16.

¹⁸⁹ Srov. tamtéž, 12,11.

¹⁹⁰ Srov. tamtéž, 12,7.

¹⁹¹ Srov. Gal 5,22; Řím 6,22.

Duch svatý vybavuje církev různými hierarchickými a charizmatickými dary¹⁹² a zdobí ji svými plody. (srov. LG 4; DEV 25) Dává „lásku, radost, pokoj, shovívavost, vlídnost, dobrotivost, věrnost, tichost a zdrženlivost.“ (Gal 5, 22) Dává svých *sedm darů* (srov. DEV 42), které vyjadřují plnost obdarování.

Duch svatý se ukazuje jako ten, kdo je přítomný ve všech oblastech života církve a při souhlasu člověka i ve všech aspektech jeho života.

¹⁹² Srov. Ef 4,11-12; 1 Kor 12,4-11.

ZÁVĚR

V naší diplomové práci jsme se zabývali otázkou působení Ducha svatého v církvi. V první kapitole jsme na základě Písma a druhotné literatury nahlédli do tematiky Ducha svatého jako Osoby nejsvětější Trojice. Jednou z autobiografií, která nám sloužila za zdroj informací, byla *Syntéza dogmatické teologie I.* J.- H. Nicolase *Bůh v Trojici*, postavená na učení sv. Tomáše Akvinského. Na tomto myšlenkovém základě jsme uvažovali o Duchu svatém jako Osobě Trojice, která vychází z Otce a Syna ve věčných vycházeních a přichází do světa k lidem.

Kapitoly o církvi a magisteriu nám posloužily jako základní vhled do problematiky, na níž je práce vystavěna. V kapitole věnované magisteriu jsme se v základu seznámili s vybranými dokumenty, které jsme následně analyzovali.

Ve čtvrté kapitole jsme provedli analýzu věroučné konstituce o církvi *Lumen gentium*. Přidrželi jsme se její struktury a zaměřili jsme se na výroky o Duchu svatém. Shledali jsme, že ve všech svých částech konstituce o Duchu svatém pojednává, a že skutečně platí výrok svatého Ireneje: „Tam, kde je církev, je také Boží Duch, a tam, kde je Boží Duch, tam je i církev a všechna milost.“¹⁹³

V páté kapitole jsme se zabývali encyklikou Jana Pavla II. *Dominum et vivificantem*. Ukázalo se, že podrobně pojednává o Duchu svatém, především ve vztahu k člověku a jeho nitru. Hlavní linie obsahu postupuje od hříšnosti člověka a jeho vzdálení se od Boha k návratu člověka k Bohu na základě milosti Ducha, přicházející skrze církev. Duch svatý byl ukázán jako ten, kdo usvědčuje z hříchu, i jako ten, kdo dává milost a život. Encyklika se prezentovala jako dokument nejen věroučný, ale i výrazně pastorálně

¹⁹³ Ch. Journet, *Promluvy o Duchu svatém*, s. 63.

zaměřený, který chce v církvi podpořit vědomí, že je vedena Duchem k uskutečnění plánu Božího určeného Kristem – být zdrojem spásy pro svět.¹⁹⁴

Oba magisteriální dokumenty se vzájemně doplňují, přičemž encyklika často odkazuje na *Lumen gentium* i na další dokumenty Druhého vatikánského koncilu. Konstituce je širší ve svém obsahu, pokud jde o viditelné struktury církve a jejich skupin, encyklika *Dominum et vivificantem* je pak obsažnější v teologii vnitřního života člověka a lidského tajemství vztahu s Bohem.

Při práci vystoupil do popředí velký význam milosti posvěcující, její základ v Duchu a její propojení s církví a svátostmi.

Ukázala se také „všudypřítomnost a skrytost Ducha“. Ducha svatého je těžké postihnout v životě církve, protože je skrytý, a přitom přítomný ve všech jejích aspektech. Mluvíme-li o církevních dokumentech, uvědomila jsem si, že Duch svatý je přítomen mnohdy zvláště tam, kde se o něm přímo nepojednává; je možná více tam, kde o něm „nepadne téměř zmínka“, ale kde se mluví o Kristu, mravech či víře. Je tomu tak, neboť on je Láska zcela zaměřená na druhého, ne na sebe, neprezentuje sebe, ale Krista a spásu. To znamená v jistém smyslu, že při pojednání o Duchu svatém v životě církve bychom jej měli hledat skutečně ve všech dokumentech a zvláště v „duchu“ textů – kam vedou, k čemu nás nabádají, co chtějí říct.

Při práci nad konstitucí *Lumen gentium* jsem na základě monografie *Druhý vatikánský koncil 1962-1965, příprava, průběh, odkaz*, jejímž autorem je O. H. Pesch, nahlédla do průběhu vzniku magisteriálních dokumentů tohoto typu. Mohla jsem poznat, že jde o skutečně lidské jednání setkávající se se spolupracující milostí Boží. Propojenost mezi životem a učením existuje jak v rámci jednotlivého člověka, tak u celé církve. Církev skrze dějinný kontext, který se z Boží milosti stále vyvíjí, prohlubuje své porozumění zjevení. Výsledek svého porozumění pak v podobě učení předkládá věřícím, a ti se jeho prostřednictvím a svou vlastní angažovaností otvírají vždy novému působení Ducha svatého. Zdá se, jako by rychlost, s jakou porosteme v poznání Božím a

¹⁹⁴ Srov. Jan Pavel II., *Dominum et vivificantem*, 3.

v moudrosti života víry souvisela s lidskou aktivitou a svatostí církve, neboť Duch svatý respektuje učitelský úřad i svobodu každého člověka, a pokud by narazil na nezáměr, nemůže předávat nové impulsy. Naštěstí Duch Boží vždy v dějinách nachází osoby, skrze které může v církvi nově a s větší silou působit.

Druhý vatikánský koncil měl svým učením významný dopad na život církve. Z toho můžeme vyvodit závěry i pro katechetickou praxi. Učení církve má tak hluboký význam pro praxi křesťanského života, že odchylky mohou mít významný dopad na životní realitu člověka. Měli bychom dětem, i když jsou ještě malé, podávat kvalitní základy křesťanského učení, na kterých budou moci v budoucnu stavět dále.

Téma naší diplomové práce by bylo možno dále rozvinout v rámci spirituální teologie. Mohli bychom se zabývat jednáním Ducha svatého v tajemství života lidí. Byla by zajímavá i spirituálně - psychologická otázka, jak Duch svým působením rozvíjí osobnost člověka a podporuje jeho přirozený rozvoj. Naše práce by se mohla rozšířit také analýzou dalších koncilních dokumentů či jiných pramenů.

Encyklika *Dominum et vivificantem* poukázala na skutečnost, že život církve souvisí s posláním církve. Jen tehdy, když církev naplňuje své poslání, je živá, plná Ducha svatého – života. Když budeme mluvit o místní církvi, uvědomujeme si, že Duch svatý není někdo, kdo se v jejím životě (akcích, společenstvích, mších svatých) objevuje jako host, nebo významná osobnost ve společnosti. On je stále přítomnou nezbytnou podstatou života církve. Neboť život církve není zdaleka pouze to, co vidíme okem, ale naplňování velkých a pro člověka z vlastní síly neuskutečnitelných výzev, ať už jde o osobní obrácení, hlásání, misie nebo službu. Duch tedy není jen „v životě církve“, ale je také „život církve“. Může být i život církve, respektive člověka, bez Ducha svatého, pouze však v našem vyjadřování, protože objektivně se jedná o „život – neživot“. Církev i člověk bez Ducha svatého „umírají“, ztrácejí vnitřní sílu, radost a posléze i smysl své existence.

Můžeme tuto práci uzavřít zamyšlením. Kde je Duch svatý, tam je krása, i krása člověka, opět nabývají smyslu lidské vztahy. Je tam pokoj a řád ve vztazích. Obyčejné každodenní skutečnosti dostávají svůj smysl, krásu a vnitřní obsah. I obyčejná setkání a drobné povinnosti se stávají smysluplnými. Duch svatý je tvůrcem krásy života. Kde je Duch svatý, tam je církev Božím královstvím na zemi. Všichni mohou závidět lidem, kteří jsou ve společenství, v jejímž středu je Duch svatý. On vytváří naději a smysl všeho. On může vytvořit novou naději a nový život i tam, kde je prázdnost a život chybí. On je tím, po čem toužíme, obsah našich krásných vzpomínek i hlubokých nadějí, zábleskem krásy, která se do nás kdysi vryla, pohlazení a útěcha. On je i neočekávaná novost tam, kde je strnulost. On je vždy jiná a větší radost, než kterou jsme očekávali. On dary pro nás čerpá z plnosti svého božského bytí, proto dar, který očekáváme, přesahuje ze všech stran. A spolu se svými dary nám dává poznávat Boha a jeho podstatu – můžeme se tak radovat z darů a zároveň z toho, že nahlížíme Boží podstatu, ve které má ono obdarování svůj základ.

Při studiu teologie zakoušíme radost z Toho, který se nám odhaluje v lásce i v našem životě. Poznávání Boha nám dává jistotu o neměnnosti a trvalosti základu všeho dobra, po němž toužíme a které hledáme i ztrácíme. Stále znovu se přesvědčujeme, že toto dobro ve větší a krásnější podobě je v Bohu, který nás hledá a přitahuje k sobě, a že také hodnoty a dobra stvořeného světa mají svůj velký smysl, protože mají základ v něm.

Seznam pramenů

Nový zákon : Text užívaný v českých liturgických knihách přeložený z řečtiny se stálým zřetelem k Nové Vulgátě. Přel. prac. skupina pod ved. Václava Bognera. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakl., 2003. 871 s. ISBN 80-7192-873-9.

Bible : Písmo svaté Starého a Nového zákona (včetně deuterokanonických knih). Ekumenický překlad. Přeložily ekumenické komise pro Starý a Nový zákon. Praha : Česká biblická společnost, 1995. 1301 s. ISBN 80-85810-08-5.

Lumen gentium : Věroučná konstituce o církvi. In *Dokumenty II. vatikánského koncilu.* Přel. prac. skupina pod ved. Oto Mádra. 2.vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. Přel.z: Sacrosanctum Concilium Vaticanum II : Constitutiones, Decreta, Declarationes. ISBN 80-7192-438-5.

JAN PAVEL II. *Dominum et vivificantem : Encyklika papeže Jana Pavla II. O Duchu svatém v životě církve a světa.* Přel. Terezie Brichová, Josef Šimandal. 1. vyd. Praha : Zvon, 1997. 53 s. Přel. z lat. orig. ISBN 80-7113-204-7.

Seznam literatury

BEINERT, Wolfgang, aj. *Slovník katolické dogmatiky*. Přel. Michal Altrichter, Leo Hipsch. 1. vyd. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 1994. 477 s. Přel. z: Lexikon der katholischen Dogmatik.

BOUBLÍK, Vladimír. *Boží lid*. 2. vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1997. 383 s. ISBN 80-7192-307-9.

Dokumenty II. vatikánského koncilu. Přel. prac. skupina pod ved. Oto Mádra. 2.vyd. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2002. Přel.z: Sacrosanctum Concilium Vaticanum II : Constitutiones, Decreta, Declarationes. ISBN 80-7192-438-5.

JOURNET, Charles. *Promluvy o Duchu svatém*. Přel. Oldřich Selucký. 1. vyd. Praha : Krystal OP, 2009. 131 s. Přel. z: Entretiens Sur le Saint Esprit. ISBN 978-80-87183-12-0.

Katechismus katolické církve. Přel. Josef Koláček. 1. vyd. Praha : Zvon, 1995. 651 s. Přel. z: Catéchisme de l'Église catholique. ISBN 80-7113-132-6.

Kongregace pro nauku víry. *Stanovisko učitelského úřadu k „Professio fidei“*. 1. vyd. Praha : Sekretariát České biskupské konference, 2000. 20 s.

NICOLAS, Jean-Hervé. *Syntéza dogmatické teologie I : Bůh v Trojici*. Přel. Oldřich Selucký. 1. vyd. Praha : Krystal OP, 2003. 263 s. Přel. z: Synthèse dogmatique, de la Trinité á la Trinité. ISBN 80-85929- 58-9.

PESCH, Otto Hermann. *Druhý vatikánský koncil 1962-1965 : příprava, průběh, odkaz*. Přel. prac. skupina. 1. vyd. Praha : Vyšehrad, 1996. 440 s. Přel. z.: Das Zweite Vatikanische Konzil. Vorgeschichte – Verlauf – Ergebnisse – Nachgeschichte. ISBN 80-7021-194-6.

PETROSILLO, Piero. *Křesťanství od A do Z*. Přel. Milena Tesařová, Stanislav Straka. Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 1998. 239 s. Přel. z: Il Cristianesimo dalla A alla Z. ISBN 80-7192-365-6.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Dar Otce i Syna : Základy systematické pneumatologie*. 2. vyd. Olomouc : Matice cyrilometodějská, 2003. 133 s. ISBN 80-7266-135-3.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Hermeneutika mystéria*. 1. vyd. Praha : Krystal OP; Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2005. 242 s. ISBN 80-85929-77-5; ISBN 80-7195-001-7.

POSPÍŠIL, Ctirad Václav. *Jako v nebi, tak i na zemi : Náčrt trinitární teologie*. 1. vyd. Praha : Krystal OP; Kostelní Vydří : Karmelitánské nakladatelství, 2007. 590 s. ISBN 978-80-85929-99-7; ISBN 978-80-7195-123-0.

Salve : revue pro teologii a duchovní život a kulturu. Praha : Česká dominikánská provincie, 1998. Roč. 8, č. 3.

Salve : revue pro teologii, duchovní život a kulturu. Praha : Česká dominikánská provincie, 2006. Roč. 16, č. 3-4.

Jan Pavel II. [online], poslední aktualizace 20. března 2011 19:20

[cit. 7. 4. 2011], Wikipedie. Dostupné z www:

http://cs.wikipedia.org/wiki/Jan_Pavel_II

Seznam zkratk

DEV *Dominum et vivificantem* (Encyklika papeže Jana Pavla II. *O Duchu svatém v životě církve a světa.*

Označení biblických knih Starého zákona převzato z ekumenického vydání Bible (Praha: Česká biblická společnost, 1995)

Označení biblických knih Nového zákona převzato z překladu textu užívaného v českých liturgických knihách (Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2003)

Označení dokumentů Druhého vatikánského koncilu převzato z Dokumentů II. vatikánského koncilu (Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002)